

บันทึกการประชุม
คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนุญ
ครั้งที่ ๒๙
วันจันทร์ที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘
ณ ห้องประชุมงบประมาณ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๓

กรรมการผู้มาประชุม คือ

๑. ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ	ประธานกรรมการ
๒. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์กระแชะ ชนวงษ์	รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายมานิจ สุขสมจิตร	รองประธานกรรมการ คนที่สอง
๔. ศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ	รองประธานกรรมการ คนที่สาม
๕. รองศาสตราจารย์นริวรรณ จินตกานนท์	รองประธานกรรมการ คนที่สี่
๖. นายปรีชา วัชรภักย์	รองประธานกรรมการ คนที่ห้า
๗. นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์	รองประธานกรรมการ คนที่หก
๘. ศาสตราจารย์พิเศษประสพสุข บุญเดช	ประธานที่ปรึกษากรรมการ
๙. นายจรูญ อินทจาร	รองประธานที่ปรึกษากรรมการ
๑๐. พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช	ที่ปรึกษากรรมการและโฆษกกรรมการ
๑๑. นายคำณูณ สิทธิสมาน	โฆษกกรรมการ
๑๒. พลโท นาวัน คำรียาญจน์	โฆษกกรรมการ
๑๓. นายปกรณ์ ปรียากกร	โฆษกกรรมการ
๑๔. รองศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย	โฆษกกรรมการ
๑๕. นางสาวสุภัทรา นาคะผิว	โฆษกกรรมการ
๑๖. นายกฤต ไกรจิตติ	กรรมการ
๑๗. ศาสตราจารย์จรัส สุวรรณมาลา	กรรมการ
๑๘. นายจุมพล สุขมัน	กรรมการ
๑๙. นายเจษฎ์ โทณะวณิก	กรรมการ
๒๐. นายเชิดชัย วงศ์เสรี	กรรมการ
๒๑. นางฉวีลวดี บุรีกุล	กรรมการ
๒๒. นางทิวา ณ นคร	กรรมการ
๒๓. พลโท นคร สุขประเสริฐ	กรรมการ
๒๔. ศาสตราจารย์นครินทร์ เมฆไตรรัตน์	กรรมการ

๒๕. ศาสตราจารย์บรรเจ็ด สิงคะเนติ	กรรมการ
๒๖. นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	กรรมการ
๒๗. นายประชา เตรีตัน	กรรมการ
๒๘. นายไพบุลย์ นิติตะวัน	กรรมการ
๒๙. นายมีชัย วีระไวทยะ	กรรมการ
๓๐. พลเอก ยอดยุทธ บุญญาธิการ	กรรมการ
๓๑. นายวิชัย ทิตตภักดิ์	กรรมการ
๓๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒิศักดิ์ ลาภเจริญทรัพย์	กรรมการ
๓๓. นางสาวสมสุข บุญญาปัญญา	กรรมการ
๓๔. ศาสตราจารย์พิเศษเอนก เหล่าธรรมทัศน์	กรรมการ
๓๕. นายดิศทัต โทตระกิตย์	เลขานุการกรรมการ
๓๖. นางกาญจนารัตน์ สีวิโรจน์	เลขานุการกรรมการ

ผู้ช่วยเลขานุการกรรมการ คือ

๑. นายวรรณชัย บุญบำรุง	กรรมการร่างกฎหมายประจำ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
๒. นายปรกรณ์ นิลประพันธ์	กรรมการร่างกฎหมายประจำ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
๓. ว่าที่เรือตรี ยุทธนา สำเภาเงิน	ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานคณะกรรมการการปกครอง สำนักงานกรรมการ ๒ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ผู้เข้าร่วมประชุม คือ

คณะอนุกรรมการสื่อสารกับสังคม

๑. นายสมศักดิ์ มุกดาวรรณกร
๒. นางสาวเพชรภรณ์ เจริญนิพนธ์วานิช
๓. นายโอม ศิวะดิตต์
๔. นางสาวอ่อนอุษา ลำเลียงพล
๕. นายวสันต์ ภัยหลีกส์
๖. นายประดิษฐ์ เรืองดิษฐ์
๗. นางสาวประภาพรรณ ภูวเจนสถิต

คณะกรรมการการบัณฑิตกเจตนากรมณัฐธรรมนูญและการจัดทำจดหมายเหตุการยก่าง
รัฐธรรมนูญ

๑. รองศาสตราจารย์มานิตย์ จุมปา
๒. นายไพบูลย์ มงคลศุภวาร

สถานทูตออสเตรเลีย ประจำประเทศไทย
นายธีระศักดิ์ ศิริพันธ์

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

๑. นายอรรถกร สุขพัฒน์พันธ์	นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการ
๒. นางสาวอนิษา เกษมสันต์ ณ อยุธยา	นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการ
๓. นายปณตกร จงธีรโชติ	นักกฎหมายกฤษฎีกาปฏิบัติการ

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

นางสาวปรียวรรณ สุวรรณสุนัย	วิทยากรชำนาญการ

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นางสาวบุษบงกช เชื้อเมืองพาน	นักจดหมายเหตุ

ผู้ติดตามกรรมการ

๑. นายศิริรัช ศิริชุมแสง	ผู้ติดตาม ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อูวรรณโณ
๒. นายธนบดี ภาคพิชัย	ผู้ติดตาม ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อูวรรณโณ
๓. นายชานนทร์ บุญรัชกุล	ผู้ติดตาม นางกาญจนารัตน์ ลีวิโรจน์
๔. พันเอก ประภักดิ์ ล้อมสมบุรณ์	ผู้ติดตาม พลเอก ยอดยุทธ บุญญาธิการ
๕. นายจรัญ ยุพจันทร์	ผู้ติดตาม นายมีชัย วีระไวทยะ
๖. นายศุภวัฒน์ สิงห์สุขงษ์	ผู้ติดตาม นายดิสทัต โทตระกิตย์
๗. นายธนาวัฒน์ สังข์ทอง	ผู้ติดตาม นายดิสทัต โทตระกิตย์
๘. นายราเชนทร์ เหลืองอ่อน	ผู้ติดตาม ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒิศักดิ์ ลากเจริญทรัพย์
๙. นางสาวชัชชรี จิตติพงศ์	ผู้ติดตาม นางสาวสุภัทรา นาคะผิว
๑๐. นายธนกร วังฐาน	ผู้ติดตาม นางสาวสุภัทรา นาคะผิว
๑๑. นางสาวบุษยา คุณากรสวัสดิ์	ผู้ติดตาม นางสาวสุภัทรา นาคะผิว
๑๒. นางสาวธันยนันท์ จันทร์ทรงพล	ผู้ติดตาม รองศาสตราจารย์นริวรรณ จินตกานนท์

๑๓. นายพรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย	ผู้ติดตาม รองศาสตราจารย์วุฒิสาร ต้นไชย
๑๔. นางสาวอัจฉรา ชินนิยมพาณิชย์	ผู้ติดตาม นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์
๑๕. นางสาวอารีวรรณ จตุทอง	ผู้ติดตาม ศาสตราจารย์บรรเจ็ด สิงคะเนติ
๑๖. นายนิติพันธ์ ศรีเมฆ	ผู้ติดตาม ศาสตราจารย์บรรเจ็ด สิงคะเนติ

เริ่มประชุมเวลา ๐๙.๓๗ นาฬิกา

เมื่อกรรมการมาครบองค์ประชุมแล้ว ประธานกรรมการได้กล่าวเปิดประชุมและดำเนินการประชุมตามระเบียบวาระการประชุม สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

ระเบียบวาระที่ ๑ เรื่องที่ประธานแจ้งต่อที่ประชุม

ในการประชุมคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญในวันนี้ คณะกรรมการเปิดโอกาสให้สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ คณะกรรมการวิสามัญ คณะอนุกรรมการ ผู้แทนสถานเอกอัครราชทูต และสื่อมวลชน เข้าร่วมสังเกตการณ์ด้วย

จากนั้น นายมานิจ สุขสมจิตร รองประธานกรรมการ คนที่สอง ได้ขอความร่วมมือโดยอนุญาตให้สื่อมวลชนสามารถถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวในช่วงก่อนการประชุมได้ แต่ระหว่างการประชุมขอให้งดทั้งการถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว รวมทั้งงดใช้อุปกรณ์การสื่อสารหรืออุปกรณ์ใด ๆ ทุกชนิดในการบันทึกภาพหรือเสียงเพื่อนำไปเผยแพร่ เพราะอาจส่งผลให้การพิจารณาของกรรมการไม่เป็นไปโดยอิสระ รวมทั้งขอความร่วมมือให้เผยแพร่เนื้อหาในส่วนที่มีการอภิปรายได้แต่ไม่ควรระบุชื่อกรรมการผู้อภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น และหากกรรมการมีการพิจารณาประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนและยังไม่มีข้อยุติบางประการอาจขอประชุมเป็นการภายใน ทั้งนี้ คณะกรรมการเปิดกว้างหากสื่อมวลชนต้องการเสนอความคิดเห็นในฐานะประชาชน

ระเบียบวาระที่ ๒ รับรองบันทึกการประชุม

ที่ประชุมมีมติรับรองบันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒๘ วันศุกร์ที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๘ โดยขอแก้ไขดังนี้
หน้า ๔ บรรทัดที่ ๑๙

ความเดิม “ประกอบกร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ”

แก้ไขเป็น “ประกอบกร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ รวมทั้งให้มีการเชิญผู้แทนพรรคการเมืองมาให้ข้อคิดเห็นประกอบกร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญในโอกาสอันควร”

ระเบียบวาระที่ ๓ พิจารณากำหนดแนวทางในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตรา

ก่อนการเข้าสู่การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตรา นางกาญจนารัตน์ สิวโรจน์ เลขาธิการกรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นได้เสนอ แนวทางการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตรา โดยกำหนดการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน ๘๙ มาตรา เพื่อให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญควรพิจารณาให้ แล้วเสร็จภายในวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘ โดยควรพิจารณาได้วันละไม่น้อยกว่า ๑๘ มาตรา ทั้งนี้ หาก สามารถพิจารณาบททั่วไป และ ภาค ๑ พระมหากษัตริย์และประชาชน หมวด ๑ พระมหากษัตริย์ ให้แล้ว เสร็จได้ในช่วงเช้าของวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘ จะมีเวลาพิจารณาหมวด ๒ ประชาชน ส่วนที่ ๑ ความเป็น พลเมืองและหน้าที่พลเมือง ส่วนที่ ๒ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ส่วนที่ ๓ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่วนที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ตั้งแต่ช่วงบ่ายวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘ ถึงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘ รวมเวลาทั้งหมด ๓ วันครึ่ง และพิจารณาหมวด ๒ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘

ประธานกรรมการได้ชี้แจงถึงการแก้ไขเพิ่มเติมหากกรรมการท่านใดต้องการแก้ไขเพิ่มเติมร่าง รัฐธรรมนูญในส่วนใดขอให้เสนอในแบบขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยของ คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของคณะกรรมการ รวมถึงหากมี ประเด็นใดที่ไม่สามารถหาข้อยุติได้จะให้รอการพิจารณาแล้วพิจารณามาตราต่อไปเพื่อไม่ให้เกิดการประชุม ยืดเยื้อ นอกจากนี้ สิ่งที่ควรนำมาพิจารณาคือกรรมการที่เป็นสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติสามารถขอแก้ไข เพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญได้ภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่สภาปฏิรูปแห่งชาติเสร็จสิ้นการพิจารณา (ครั้งแรก) โดยมีผู้รับรองไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ของจำนวนสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ (มาตรา ๓๖ วรรคสอง) นั้น ควร รับรองการแก้ไขเพิ่มเติมแก่สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติหรือควรเสนอแก้ไขเพิ่มเติมหรือไม่ เนื่องจากเป็น กรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว และในช่วงที่อยู่ระหว่างการขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญของ สภาปฏิรูปแห่งชาติเป็นระยะเวลา ๓๐ วัน คณะกรรมการควรออกไปเสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อประชาชน โดยร่วมกับคณะอนุกรรมการสื่อสารกับสังคมในคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ หรือคณะ อนุกรรมการการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ

ทั้งนี้ ได้มีกรรมการสอบถามถึงหากพิจารณาแล้วเห็นว่าเนื้อหาในมาตราที่พิจารณาไม่ตรงกับ หมวดจะขอย้ายมาตราดังกล่าวไปยังหมวดที่ถูกต้องได้หรือไม่

จากนั้นคณะกรรมการได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตรา โดยเริ่มตั้งแต่มาตรา ๑ เป็น ต้นไป สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ชื่อร่าง

ไม่มีการแก้ไข

“ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ไม่มี)

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน (ไม่มี)

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

บททั่วไป

ไม่มีการแก้ไข

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ไม่มี)

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน (ไม่มี)

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา ๑

ไม่มีการแก้ไข

“มาตรา ๑ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ	(ไม่มี)		
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๒
		หน้าที่ ๒	ลำดับที่ ๕
พรรคการเมือง	(ไม่มี)		
ประชาชน	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๑
		หน้าที่ ๓	ลำดับที่ ๔
		หน้าที่ ๔	ลำดับที่ ๘

กรรมมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา ๒

ไม่มีการแก้ไข

“มาตรา ๒ ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ	(ไม่มี)		
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๑-๒	ลำดับที่ ๔-๕
พรรคการเมือง	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๔	ลำดับที่ ๒ ๓ และ ๔
ประชาชน	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๑
		หน้าที่ ๓	ลำดับที่ ๔
		หน้าที่ ๔	ลำดับที่ ๘
		หน้าที่ ๖	ลำดับที่ ๑ และ ๕

กรรมมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา ๓**ไม่มีการแก้ไข**

“มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาพัฒนาการเมือง สถาบันบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กระทำการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาพัฒนาการเมือง (ไม่มี)

สถาบันบัญญัติแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๕
		หน้าที่ ๓	ลำดับที่ ๘

พรรคการเมือง	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๔	ลำดับที่ ๓ และ ๔
--------------	-----------	-----------	------------------

ประชาชน	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๑
		หน้าที่ ๒	ลำดับที่ ๒
		หน้าที่ ๔	ลำดับที่ ๘

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นายเจษฎ์ โทณะวณิก กรรมาธิการ ได้เสนอขอแก้ไขความในวรรคหนึ่ง ของมาตรา ๓ ดังนี้

“มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวพลเมืองไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” (รูปแบบที่ ๑)

“มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวประชาชนไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” (รูปแบบที่ ๒)

นายเจษฎ์ โทณะวณิก กรรมาธิการ ได้แสดงความเห็นว่าหากมีการแก้ไขความดังกล่าว เสนอให้มีการแก้ไขความในมาตรา ๕ ให้สอดคล้องกันไปในทางเดียวกัน

เหตุผล คำว่า “ปวงชนชาวไทย” นี้ อาจจะมีความหมายในตัวเองที่อาจจะมีการพิจารณา หรือตีความไปได้ต่าง ๆ กัน

พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช กรรมาธิการ เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสอง ของมาตรา ๓ เป็นดังนี้ “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญขององค์กรตรวจสอบ

การใช้อำนาจรัฐและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ ตรงกับอำนาจหน้าที่ และไม่ให้ความรู้สึกว่างค์กรดังกล่าวนี้มีอำนาจมาก

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

๑. นายปกรณ์ ปรียากกร กรรมการ ได้สอบถามถึงคำว่า “ปวงชนชาวไทย” มีความเป็นมาอย่างไร สามารถใช้คำว่า “ประชาชนชาวไทย” แทนได้หรือไม่

นางกาญจนาวัฒน์ สิริโรจน์ เลขานุการกรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้น ได้ชี้แจงต่อประเด็นดังกล่าวว่า คำว่า “ปวงชนชาวไทย” เป็นคำเดิมที่ใช้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับ ดังนั้น ถ้าไม่มีความจำเป็นหรือมีเหตุผลเป็นอย่างอื่นจะยึดโยงถ้อยคำที่ใช้อยู่แล้วตามรัฐธรรมนูญเดิม

ทั้งนี้ กรรมการได้แสดงความเห็นให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ เนื่องจากเป็นคำที่ใช้มาแต่เดิม และไม่มีปัญหาโต้แย้งใด ๆ

๒. มีกรรมการแสดงความเห็นในมาตรา ๓ วรรคสองเป็น ๒ แนวทาง คือ

๒.๑ เห็นชอบตามที่พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช ที่ปรึกษาและโฆษกกรรมการเสนอ

๒.๒ เห็นชอบให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มีกรรมการอภิปรายแสดงความเห็น ดังนี้

- คำว่าองค์กรตามรัฐธรรมนูญเป็นคำที่ใช้มานานเป็นที่เข้าใจแล้ว หากมีการแก้ไขคำอาจต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ

- ต่อไปจะมีการตั้งหน่วยงานตามรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เน้นเฉพาะในเรื่องของการตรวจสอบ เช่น สมัชชาประชาชน สมัชชาจริยธรรม คำดังกล่าวจึงอาจไม่ครอบคลุม

- องค์กรตามรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรใดก็ตามที่ถูกก่อตั้งโดยตรงตามรัฐธรรมนูญ จึงมีองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่ไม่ใช่องค์กรตรวจสอบ ประกอบกับการใช้คำว่าหน่วยงานของรัฐจะทำให้มีความครอบคลุมยิ่งขึ้น หากแก้ไขคำเป็นองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐความจะไม่ครอบคลุม

- การเขียนรัฐธรรมนูญต้องมีความชัดเจน คำว่า องค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ นั้นไม่ได้มีเฉพาะองค์กรตามรัฐธรรมนูญ หากแต่มีองค์กรอื่นด้วย เช่น องค์กรสื่อมวลชน

ทั้งนี้ หลังจากกรรมการได้ชี้แจงแสดงความคิดเห็นแล้ว พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช กรรมการผู้เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมพอใจ เห็นชอบให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

๓. นายกฤต ไกรจิตติ เสนอไม่ควรใช้คำว่า “องค์กรตามรัฐธรรมนูญ” เนื่องจากไม่ได้กล่าวถึงคำดังกล่าวในมาตรา ๓ วรรคหนึ่ง

ประธานกรรมการได้มีการชี้แจงต่อประเด็นดังกล่าวว่า วรรคสองกับวรรคหนึ่งไม่ได้เป็นเรื่องเดียวกันเพียงแต่บัญญัติไว้ว่านอกจาก รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาลแล้ว องค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติตามหลักนิติธรรมด้วย

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา ๔

ไม่มีการแก้ไข

“มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง และผู้ที่กรรมการเชิญมาให้ความเห็นที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๑
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๓
	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๒	ลำดับที่ ๕
พรรคการเมือง	(ไม่มี)		
ประชาชน	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๑
	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๔	ลำดับที่ ๘
	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๕	ลำดับที่ ๓

กรรมการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นายกฤต ไกรจิตติ กรรมการ ได้เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา ๔ เป็นดังนี้

“มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนี้และตามพันธกรณีที่ประเทศไทยมีอยู่ตามสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกฎหมายระหว่างประเทศ”

เหตุผล เพื่อให้ชัดเจนว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพ ซึ่งใช้กติกาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่ไทยเป็นภาคีเป็นพื้นฐานในการบัญญัติรัฐธรรมนูญ

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

มีกรรมการอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวว่า ความที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔ นั้น มีความสมบูรณ์แล้ว แต่ควรที่จะบันทึกเรื่องเกี่ยวกับพันธกรณีระหว่างประเทศในส่วนของเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ไม่ควรบัญญัติไว้ในส่วนสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญของประเทศ เนื่องจากข้อตกลงในเรื่องพันธกรณีนั้น เป็นข้อตกลงที่มีอยู่ทั่วไปของการดำเนินงานของรัฐทั้งหลายอยู่แล้ว

ในประเด็นนี้ ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นชี้แจงว่า ในร่างมาตรา ๕ เป็นการวางหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลโดยทั่วไป ส่วนในเรื่องการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศนั้น เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งมีบัญญัติไว้อยู่แล้ว

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา ๕

ไม่มีการแก้ไข

“มาตรา ๕ ปวงชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง และผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็นที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๑
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๓
	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๓	ลำดับที่ ๙
พรรคการเมือง	(ไม่มี)		
ประชาชน	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๑	ลำดับที่ ๑
	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๒	ลำดับที่ ๒
	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๔	ลำดับที่ ๗, ๘
	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๖	ลำดับที่ ๕

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว โฆษกกรรมาธิการ ได้เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา ๕ เป็นดังนี้

“มาตรา ๕ บุคคลไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ เพศวิถีไม่ตรงกับเพศกำเนิด และกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมือง หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน”

เหตุผลที่ขอแก้ไขเพิ่มเติม มีดังนี้

(๑) บททั่วไปที่ต้องการแสดงเจตนารมณ์ว่ารัฐธรรมนูญนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้การปกป้องคุ้มครองคนทุกคนที่อยู่ในอาณาเขตของประเทศไทย ไม่เพียงปวงชนชาวไทยเท่านั้น

(๒) คำว่า เพศ มักจะเข้าใจว่ามีเพียง ๒ เพศ คือหญิงกับชาย เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงมีกลุ่มบุคคลที่ในสังคมที่มีเพศวิถีที่ไม่ตรงกับเพศกำเนิด ซึ่งควรให้อยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับถ้อยคำที่กรมสุขภาพจิตเสนอให้ระบุในใบ สด ๔๓

(๓) เพื่อให้สอดคล้องกับตามปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples) ซึ่งรัฐบาลไทยลงนามเห็นชอบในวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๐ ในการประชุมสมัยสามัญครั้งที่ ๖๑

ขอให้ย้าย มาตรา (๑/๒/๑) ๑ มาอยู่ในบททั่วไปต่อจากมาตรา ๕

โดยมีเหตุผล ดังนี้

(๑) การเคารพรัฐธรรมนูญ กฎหมาย เป็นบทบาท/หน้าที่ของทุกคนที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทย ไม่เพียงพลเมืองไทยเท่านั้น

(๒) ข้อความที่ตัดออกเนื่องจากเป็นเพียงการขยายความหลักการที่กล่าวถึงตอนต้นเท่านั้น ทำให้ยืดเยื้อยาวเยิ่นเย้อโดยไม่จำเป็น และอาจต้องตีความว่าค่าที่นิยมที่ดีคืออะไร

นายเจษฎ์ โทณะวณิก กรรมการ ได้เสนอให้แก้ไขความในมาตรา ๕ เป็นดังนี้

“มาตรา ๕ ปวงชนชาวไทยพลเมืองไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” (รูปแบบที่ ๑)

“มาตรา ๕ ปวงชนชาวไทยประชาชนไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” (รูปแบบที่ ๒)

โดยมีเหตุผลดังนี้ คำว่า “ปวงชนชาวไทย” นี้อาจมีความหมายในตัวเองที่อาจจะมีการพิจารณาหรือ ตีความไปได้ต่าง ๆ กัน

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

- บทบัญญัตินี้เป็นบทบัญญัติที่อยู่ในหมวดทั่วไปและการพิจารณาถึงเรื่องของปวงชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดใดนั้นมีความชัดเจนในเชิงของบทบัญญัติทั่วไปอยู่แล้ว เรื่องของข้อยกเว้นที่เป็นไปตามสิทธิต่าง ๆ ของกติกาสหประชาชาติน่าจะอยู่ในส่วนของบทบัญญัติว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

- คำว่า “เพศ” นั้น มีความหมายที่บุคคลทั่วไปไม่มีความเข้าใจที่ตรงกัน ส่วนคำว่า “เพศสภาพ” เป็นเรื่องของพฤติกรรมซึ่งอาจจะกลายเป็นเรื่องของการคุ้มครองสิทธิบางประการที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งไม่ควรอยู่ในบทบัญญัติทั่วไป

- ประเด็นที่กรรมการเสนอมานั้น เป็นเรื่องที่อยู่ในรัฐธรรมนูญส่วนอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๕๐ ที่กำหนดว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันนั้น ถ้าหากว่าแค่ตัดเอาคำว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” ออกก็มีความหมายเหมือนเดิมเนื่องจากในมาตราที่แล้วก็กล่าวอยู่แล้วว่าคนไทยทุกคนมีความเท่าเทียมกันอยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่ต้องถกเถียงกันในเรื่องเพศสภาพ เพศวิถี ต่าง ๆ อีก ถ้าหากเป็นประชาชนชาวไทย ปวงชนชาวไทย หรือเป็นบุคคลก็จะได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญนี้อยู่แล้ว

- คำว่า “บุคคล” นั้นเห็นว่า มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของบางประเทศ เช่น เยอรมนี มีการกำหนดเรื่องสิทธิส่วนตัวไว้ในรัฐธรรมนูญด้วยเมื่อมีสิทธิเช่นนั้นในรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การที่มีได้ปฏิบัติต่อบุคคลในลักษณะที่สอดคล้องกันกับสิทธิที่บุคคลควรได้รับนั้น เหมือนกับทำให้บุคคลถูกลดค่าต่ำกว่าความเป็น

บุคคล ฉะนั้น การเสนอในลักษณะเช่นนี้ ให้อยอมรับว่าเป็นบุคคลก็คือว่า ไม่ว่าจะเป็นคนไร้อยู่ ไรรัฐ ให้อยอมรับว่าเป็นบุคคล กล่าวคือไม่ใช่ว่าต่ำกว่าบุคคล

- หากจะบัญญัติข้อความในมาตรา ๕ เช่นเดียวกับที่กรรมาธิการเสนอมาในแนวทางเดียวกับของ สภาปฏิรูปแห่งชาตินั้น ไม่ว่าจะ เป็น “บุคคลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย” หรือ “ประชาชนที่อยู่อาศัยใน ประเทศไทย” ก็ตามจะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมาก เนื่องจากการดำเนินการนั้นไม่จำเป็นที่จะต้อง ดำเนินการตามพันธกรณีที่ปรากฏอยู่ในหนังสือสัญญาระหว่างประเทศหรือปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ มนุษยชนอย่างเต็มที่เสมอไป เนื่องจากในทางการเมืองระหว่างประเทศจะมีการถือหลักว่า ในฐานะรัฐจะ ยอมรับตามหนังสือสัญญาระหว่างประเทศแต่ในทางปฏิบัติจะเห็นได้ว่า ไม่มีรัฐใดที่จะปฏิบัติตามพันธกรณี อย่างเต็มที่โดยไม่มีเงื่อนไข ดังนั้น หากบัญญัติตามที่กรรมาธิการเสนอข้างต้นไว้ในมาตรา ๕ นั้น อาจเกิด ปัญหาขึ้นได้ ดังนั้น จึงควรนำไปบัญญัติไว้ในส่วนของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่มีความเหมาะสมกว่า

- มาตรา ๔ กับมาตรา ๕ นั้น ต้องพิจารณาให้สัมพันธ์กันโดยมาตรา ๔ นั้น จะเป็นประเด็นที่ กล่าวถึงหลักทั่วไปที่จะเชื่อมโยงสิทธิมนุษยชน มาตรา ๕ จะกล่าวถึงหลักทั่วไปที่คุ้มครองถึงสิทธิพลเมือง ฉะนั้น การวางหลักทั่วไปถ้าไปจำแนกรายละเอียดจะก่อให้เกิดปัญหาได้

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องเพศนั้น จะอยู่ในส่วนของสิทธิมนุษยชนมาตรา (๑/๒/๒) ๗ (ร่าง รัฐธรรมนูญหน้า ๘) ที่กล่าวถึงการที่จะเลือกปฏิบัติไม่ได้ในเรื่องของเพศสภาพซึ่งเป็นเรื่องรายละเอียด แต่ หลักการทั่วไปควรจะบัญญัติตามที่คณะอนุกรรมาธิการร่างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเบื้องต้นได้ยกร่าง มา เพื่อจะได้มีความครอบคลุมและทำให้หลักทั่วไปสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประธานกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญกล่าวว่า เรื่องของเพศสภาพที่นอกจากจะปรากฏอยู่ในร่าง รัฐธรรมนูญหน้า ๘ มาตรา (๑/๒/๒) ๗ แล้วยังปรากฏอยู่ในร่างรัฐธรรมนูญหน้า ๑๐ มาตรา (๑/๒/๒) ๑๗ ด้วย ว่า “บุคคลที่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย...” ซึ่งหมายถึง บุคคลทุกคนไม่จำกัดเฉพาะบุคคลที่เป็นคนไทย ซึ่งจะ เห็นได้ว่าการบัญญัติเกี่ยวกับคำว่า “บุคคล” ไว้แล้วเพียงแต่มีได้บัญญัติไว้ในหมวดทั่วไป

- ในบททั่วไป เกี่ยวกับการใช้คำนั้น อย่างในกรณีที่กรรมาธิการเสนอให้เปลี่ยนคำว่า “ปวงชนชาว ไทย” ในมาตรา ๕ เป็น “บุคคล” นั้น หากเปลี่ยนแล้วในมาตราอื่น ๆ ควรจะต้องมีการปรับแก้ไขให้ สอดคล้องกันเช่น มาตรา ๓ ก็ใช้คำว่า “ปวงชนชาวไทย” ซึ่งในเนื้อหาจะเห็นได้ว่ามีความครอบคลุมทุกเรื่อง โดยคำว่า “ปวงชนชาวไทย” อาจจะเป็นชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ด้วย

สำหรับเรื่องเพศสภาพ ในบททั่วไป เมื่อมีการกำหนดไว้ว่าเป็น “เพศ” นั้น เป็นการชัดเจนอยู่แล้ว ว่า เพศชายกับเพศหญิง ส่วนการที่เป็นเพศวิถีสและเพศสภาพควรจะอยู่ในเรื่องแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องรายละเอียด อีกทั้งหากมีการลงรายละเอียดไว้ในบททั่วไปมากเกินไป อาจจะทำให้เรื่องความมั่นคงของประเทศได้ เนื่องจากในบางด้านเช่น เรื่องสนธิสัญญานั้นมีผลที่จะต้อง ยึดถือปฏิบัติแต่เป็นเรื่องแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐ ที่ควรแยกออกจากบททั่วไป ฉะนั้น ในภาคจริงกับ ภาคปฏิบัติถ้าหากกำหนดไว้เช่นนั้นแล้วอาจเกิดปัญหาการตีความในอนาคตได้

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา ๖ไม่มีการแก้ไข

“มาตรา ๖ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง และผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็นที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ	(ไม่มี)		
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๓	ลำดับที่ ๗
พรรคการเมือง	(ไม่มี)		
ประชาชน	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๑ - ๒	ลำดับที่ ๑
	เล่มที่ ๕	หน้า ๔	ลำดับที่ ๘

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นายเชษฐ โทณะวณิก กรรมาธิการ ได้เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา ๖ เป็นดังนี้

“มาตรา ๖ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

โดยมีเหตุผลดังนี้ เนื่องจากภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนั้นมีได้มีเพียงกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับที่อาจขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ หากแต่อาจมีการกระทำที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญด้วย

นายไพบุลย์ นิติตะวัน กรรมาธิการ ได้เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา ๖ เป็นดังนี้

“มาตรา ๖ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศมีผลบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

โดยมีเหตุผลดังนี้ เพื่อให้รัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ในทุกรณ โดยคำนึงถึงทั้งบทบัญญัติและเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ ซึ่งเดิมเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากในอดีต ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่กำหนดไว้ว่า รัฐบาลจะต้องแถลงนโยบายภายในระยะเวลา ๓๐ วัน หรือในช่วงเวลาหนึ่งแล้ว ปรากฏว่าเมื่อไม่มีการแถลงนโยบายภายในเวลาที่กำหนดไว้ก็มักจะอ้างว่าตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติระยะเวลาไว้นั้นเป็นเพียงระยะเวลาเร่งรัดเท่านั้นจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ซึ่งลักษณะนี้เป็นการทำลายเจตนารมณ์ของคำว่า “กฎหมายสูงสุด” จะเห็นได้ว่าในกฎหมายระดับพระราชบัญญัตินั้น ถ้ามีการบัญญัติเรื่องหนึ่งเรื่องใดไว้แล้ว ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะมีบทบัญญัติกำหนดโทษสำหรับการฝ่าฝืนไว้ แต่รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดกลับ

ไม่มีการกำหนดบทลงโทษใด ๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งยังบัญญัติไปในลักษณะที่เป็นหลักการกว้าง ๆ และให้ใช้การตีความแทน ซึ่งให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเท่านั้น โดยสิ่งนี้ก่อให้เกิดผลกระทบไปจนถึงกระทั่งในเรื่องการกำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ แต่ก็ไม่มี การปฏิบัติตาม ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามก็ไม่ได้รับผลกระทบลงโทษแต่อย่างใด

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิการ

- แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะต้องบังคับใช้ตามเจตนารมณ์แต่ก็มีอยู่หลายกรณี เช่น กรณีมาตรา ๑๙๐ ของรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ที่มีการแก้ไขโดยใช้มาตรา ๒๙๑ ในสิ่งเหล่านั้นแม้ว่าจะใช้มาตรา (๑/๒/๒) ๓ ที่กำหนดว่า “บุคคลจะใช้สิทธิ หรือเสรีภาพในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนั้นไม่ได้” นั้น เห็นว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญข้างต้นนั้นมิใช่การล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแต่อย่างใด เพียงแต่เป็นการขัดต่อหลักการของรัฐธรรมนูญ ซึ่งหลักการดังกล่าวนั้นสะท้อนบทบัญญัติและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ถ้าไม่กำหนดเรื่องการกระทำไว้ก็จะมีใช้กฎหมายหรือกฎขัดต่อรัฐธรรมนูญ แต่เป็นเรื่องการกระทำขัดต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งในส่วนของบทบัญญัติและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ หรือเจตนารมณ์เพียงอย่างเดียว

- มาตรา ๖ นั้น เมื่อการยกร่างในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้มีผู้เสนอในประเด็นนี้เช่นกันว่าควรบัญญัติคำว่า “การกระทำ” รวมเอาไว้ด้วยโดยในครั้งนั้นกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญได้กล่าวว่า กฎหมายกับกฎหมายมีความสำคัญโดยเดิมใช้คำว่ากฎหมายเพียงอย่างเดียว ถ้าการกระทำขัด ซึ่งการกระทำของรัฐต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจกฎหมายก็แปลว่า กฎหมายขัดกับรัฐธรรมนูญ มิใช่ตัวการกระทำขัดต่อรัฐธรรมนูญ ถ้าการกระทำเกินกฎหมายและไปขัดรัฐธรรมนูญก็มีใช้การกระทำเองขัด แต่เป็นการกระทำที่เกินอำนาจ (Ultra vires) ดังนั้น จึงไม่มีการบัญญัติคำว่า “การกระทำ” ไว้ในมาตรา ๖ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเรื่องการกระทำนั้นจะอยู่ในอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดินและกรรมการสิทธิมนุษยชน อีกทั้งจะเห็นได้จากการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของศาลปกครองว่ายังไม่ปรากฏชัดเจนว่าการกระทำใดขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ร่างมาตรา ๖ จึงควรคงไว้เช่นเดิม ส่วนการกระทำควรกำหนดไว้ในเรื่องผู้ตรวจการแผ่นดินและกรรมการสิทธิมนุษยชนเช่นเดิม

- นายเจษฎ์ โทณะวณิก กรรมาธิการ กล่าวว่า หากจะไม่มีการบัญญัติคำว่า “หรือการกระทำใด” ไว้ตามที่เสนอจึงขอให้มีการเขียนเจตนารมณ์ไว้ให้ชัดเจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ควรจะปรากฏตั้งแต่แรกว่ารัฐธรรมนูญนั้นประกอบด้วยส่วนที่เป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือ Constitutional Law และส่วนที่เป็นจารีตประเพณีรัฐธรรมนูญหรือ Constitutional convention ให้มีความชัดเจนตั้งแต่เริ่มเพื่อที่สิ่งทั้งหลายที่นำมาบัญญัติหรือนำไปเขียนไว้ในเจตนารมณ์จะสามารถนำมาใช้ได้จริง เนื่องจากที่ผ่านมามีบรรดาบุคคลทั้งหลายที่หยาบกร้านรัฐธรรมนูญขึ้นอ้างไม่เคยพิจารณาถึงจารีตประเพณีรัฐธรรมนูญแม้แต่น้อย อีกทั้งยังไม่มี การพิจารณาถึงเจตนารมณ์และความมีอยู่ของเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญด้วย ดังนั้น จึงต้องทำให้การมีอยู่ของเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมีความชัดเจน ประเด็นนี้ประธานกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญได้กล่าวว่า ได้มีการบันทึกไว้แล้วและกรณีนี้ก็จะ

เชื่อมโยงถึงมาตรา ๗ ในเรื่องของประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และในอดีตไม่เคยมีการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและที่พ้นจากตำแหน่งไปแล้ว แต่ว่าวุฒิสภาชุดที่แล้วทำหน้าที่ถอดถอนจึงเกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาก่อนทำให้ปัจจุบันสภานิติบัญญัติแห่งชาติต้องมาถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอีก ๓ ท่าน ซึ่งก็เป็นประเพณีทางปกครองไปแล้ว โดยในอดีตมีการจะถอดถอนนายกรัฐมนตรีท่านหนึ่ง ท่านได้ยกข้ออ้างต่อสู้ว่าเมื่อพ้นจากตำแหน่งแล้วจะถอดถอนได้อย่างไร โดยในครั้งนั้นก็มีการลงมติของวุฒิสภากันแต่คะแนนไม่ถึงจำนวนที่จะถอดถอนได้ จึงเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยมาจนถึงวันนี้ที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติต้องปฏิบัติตาม

ดังนั้น กรณีนี้จึงสามารถบันทึกไว้ในรัฐธรรมนูญได้ว่า รัฐธรรมนูญหมายถึง สิ่งที่เป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญนี้และสิ่งที่เรียกว่า fundamental constitutional principles

- ประเด็นเกี่ยวกับร่างมาตรา ๖ นั้น เป็นการวางหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น จึงต้องแยกออกจากการบังคับให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและต้องแยกออกจากหลักการใช้และการตีความ ซึ่งถ้าหากเพิ่มข้อความเกี่ยวกับเจตนารมณ์ไว้จะทำให้ฐานของรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะเป็นหลักกฎหมายทั่วไป หลักพื้นฐานที่ใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญ เช่น หลักนิติรัฐจะไม่สามารถนำมาใช้ได้เลย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาการใช้การตีความที่ทำให้การตีความนั้นแคบเกินไป ฉะนั้น การวางหลักมาตรา ๖ ไว้ตามที่ร่างมานี้เหมาะสมแล้ว แต่ถ้าหากต้องการให้การบังคับใช้รัฐธรรมนูญสัมฤทธิ์ผลในการบังคับใช้ควรเพิ่มในส่วนอื่นของรัฐธรรมนูญไม่ควรนำมากำหนดไว้เป็นบททั่วไป

- มาตรา ๖ ตามที่ร่างมานั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับการบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา ๖ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นรัฐธรรมนูญไทยที่มีบททั่วไป ส่วนเรื่องเจตนารมณ์ของมาตราอื่น ๆ ก็สามารถไปเพิ่มในส่วนนั้น ๆ ได้

นายไพฑูลย์ นิตตะวัน กรรมการกิจการ กล่าวว่า หากไม่มีการบัญญัติตามที่เสนอแล้ว การบังคับใช้รัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติก็ไม่อาจกระทำได้ ซึ่งจะกลายเป็นว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดไม่ต้องปฏิบัติตามก็ได้ไม่มีบทลงโทษ แต่กฎหมายลำดับรองต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้น จะถูกลงโทษตามที่กำหนดไว้จนทำให้รัฐธรรมนูญไม่มีความเป็นกฎหมายสูงสุดอย่างแท้จริง

การที่จะให้นำข้อกำหนดให้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญไปบัญญัติไว้ในส่วนอื่นนั้นเห็นว่า จะส่งผลให้ต้องนำไปบัญญัติไว้ในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิเสรีภาพ คณะรัฐมนตรี การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ดังนั้น ควรที่จะเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญไว้เป็นบททั่วไปเพื่อจะได้เป็นหลักการไว้เพื่อให้เกิดประโยชน์เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

มีกรรมการแสดงความเห็นดังนี้

- ควรบันทึกหลักการที่เสนอไว้เป็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เพราะเมื่อจะตีความรัฐธรรมนูญก็จะอ้างเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญไม่ควรที่จะนำมาบัญญัติไว้ในเนื้อหารัฐธรรมนูญซึ่งจะทำให้เนื้อหาเยิ่นเย้อ

- ในเรื่องนี้เป็นเรื่องบททั่วไปและความเป็นกฎหมายสูงสุดนั้นเห็นได้ในตัวอยู่แล้วว่า ต้องบังคับใช้ได้ตามนั้น ส่วนการบังคับใช้นั้นก็จะมีบทลงโทษหรือมีบทบัญญัติในการบังคับซึ่งรัฐธรรมนูญนั้นมีเนื้อหา

สาระที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้หลายเรื่อง การจะเขียนบทบังคับใช้นั้นจะกระทำไต่ยาก ดังนั้น ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องให้มีผลบังคับในเรื่องใดเป็นการเฉพาะในเรื่องนั้นก็จะมีกรกล่าวไว้ยู่ดีว่า จะต้องให้มีผลบังคับใช้อย่างไร หากไม่มีผลบังคับใช้แล้วก็จะก่อให้เกิดปัญหา เช่น สภาจะเปิดประชุมได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกครบร้อยละ ๘๕ หากถึงร้อยละ ๘๕ แล้วไม่มีการเปิดประชุมหรือต่ำกว่าร้อยละ ๘๕ แล้วมีการเปิดประชุมก็ไม่สามารถทำได้ ถ้ามีการเปิดก็จะใช้บังคับไม่ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบังคับใช้รัฐธรรมนูญนั้นมีความหลากหลายมาก เจตนารมณ์ของมาตรา ๖ นั้น ตามความเข้าใจเป็นการย้ำความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ กฎหมายอื่นจะขัดไม่ได้ ส่วนการบังคับใช้นั้นไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ เนื่องจากความเป็นกฎหมายสูงสุดนั้นมีผลใช้บังคับในตัวเองอยู่แล้ว

- การที่จะให้รัฐธรรมนูญใช้บังคับได้จริง โดยเฉพาะเรื่องสิทธิของประชาชนนั้น กฎหมายอื่น ๆ ยังมิได้มีการแก้ไขจะเป็นไปได้หรือไม่ที่จะกำหนดไว้ในตอนท้าย ๆ ของรัฐธรรมนูญว่า ให้นำหน่วยงานหรือคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายดำเนินการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

ประเด็นนี้ ฝ่ายเลขานุการคณะอนุกรรมการร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นได้ชี้แจงว่า ในหมวด ๑ ว่าด้วยบททั่วไปนั้น มีจำนวนทั้งสิ้น ๗ มาตรา ซึ่งในหลักของการร่างนั้น บททั่วไปจะถือว่าเป็นโครงร่างที่สำคัญที่สุดของรัฐธรรมนูญซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า เรื่องรายละเอียดที่จะให้ความคุ้มครองเรื่องใดบ้าง ฉะนั้น ในหมวดบททั่วไปจะบัญญัติไว้เฉพาะหลักการที่แท้จริงของรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ในส่วนรายละเอียดนั้นจะกำหนดไว้ในภาคต่าง ๆ ส่วนต่าง ๆ ที่จะมีการอภิปรายต่อไป ซึ่งการพิจารณาในส่วนของบททั่วไปนั้นจะต้องพิจารณาเชื่อมโยงกันในทุกมาตราที่เกี่ยวข้องซึ่งมีเพียง ๗ มาตรา ซึ่งในกรณีนี้ก็เริ่มต้นด้วยการรับรองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในมาตรา ๒ โดยหลักของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็จะเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน และเป็นการปกครองโดยกฎหมายซึ่งมีการรองรับไว้ด้วยมาตรา ๓ วรรคสอง ฉะนั้น จะไล่กันมาเรื่อย ๆ พอถึงมาตรา ๖ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเป็นกฎหมายที่สูงที่สุดของประเทศ บรรดาบทบัญญัติของกฎหมาย กฎข้อบังคับใด ๆ จึงจะขัดหรือแย้งกันไม่ได้ เมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็น จะถือว่าขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ก็จะมีลำดับชั้นของกฎหมาย ถ้าขัดต่อกฎหมายลำดับรองก็ย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญด้วย นอกจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ยังมีเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอีกประการหนึ่งด้วย และอีกประการหนึ่ง คือ Constitutional Convention อีกประการหนึ่งที่จะต้องพิจารณา ฉะนั้น การพิจารณาว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่จะต้องพิจารณาทั้งสามส่วนประกอบกัน

- กรณีมาตรา ๖ เป็นการกล่าวถึงความจำเป็นกฎหมายสูงสุดของหลักของการปกครองประเทศตามหลักรัฐธรรมนูญนิยม การที่เราใช้รัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งการบังคับใช้ให้มีผลบังคับใช้ต่อกฎหมายต่าง ๆ นั้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กำหนดไว้ว่าในกรณีที่คู่ความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง หรือกระบวนการปกครองนั้นสามารถยกขึ้นอ้างได้ว่า กฎหมายที่จะใช้บังคับกับเขานั้น ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการให้โอกาสคือ เพื่อให้ศาลนั้นบังคับใช้รัฐธรรมนูญ หากกรณีที่ไม่ผ่านกระบวนการทางศาลโดยสิทธิของเขาถูกกระทบใน

เรื่องรัฐธรรมนูญคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนไว้ก็ให้ผ่านช่องทางทางผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งในเรื่องนี้ก็มีบรรทัดฐานในเรื่องการใช้นามสกุลของชายหญิงที่ปรากฏและยังมีอีกหลายเรื่อง นอกเหนือจากนั้นในเรื่องสิทธิมนุษยชนก็สามารถใช้สิทธิผ่านคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนตามที่วางกรอบให้ได้รับความคุ้มครอง ฉะนั้น การวางหลักเช่นนี้ จึงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ส่วนการจะจำแนกในรายละเอียดก็สามารถทำได้ แต่ไม่ควรนำมากล่าวไว้ในบททั่วไป

- การที่กรรมการหลายท่านเห็นว่าบททั่วไปอาจจะไม่จำเป็นต้องบัญญัติในเรื่องการบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเอาไว้ แต่ในบทอื่น ๆ นั้น ถ้าเห็นว่าบทใดจะต้องให้มีผลบังคับก็ค่อยนำไปบัญญัติไว้ในบทนั้น ซึ่งถ้ายึดตามหลักการนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญมาตราใดไม่มีการเขียนว่าให้มีผลบังคับใช้ก็แสดงว่าจะทำหรือไม่ทำก็ได้ใช้หรือไม่ประเด็นนี้ ประธานกรรมการกล่าวว่า ขณะนี้ก็มีมีการพิจารณาถอดถอนอดีตนายกรัฐมนตรีที่ถูกกล่าวหาว่าจงใจใช้อำนาจขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

- กรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติว่า ให้ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ ภายในหนึ่งปีตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด แต่ปรากฏว่า ในหนึ่งปีแล้วก็ไม่มีการตรากฎหมายออกมาโดยมีการอ้างว่ากำหนดเวลาตามรัฐธรรมนูญนั้นเป็นเพียงมาตรการเร่งรัดเท่านั้น ดังนั้น ในจุดนี้จึงต้องเขียนว่า เฉพาะตรงนี้ต้องมีผลบังคับใช้ แต่ถ้าหากว่าจุดใดมิได้เขียนกำหนดให้มีผลใช้บังคับก็จะมีอาการอ้างว่ารัฐธรรมนูญไม่มีเจตนาจะให้ผลบังคับใช้ ดังนั้น การที่เสนอขึ้นมาโดยใช้คำว่าเจตนารมณ์นั้นอาจทำให้มีการตีความว่าเป็นการมุ่งหมายไปเฉพาะในเรื่องเจตนารมณ์ แต่ความจริงแล้วเป็นการเสนอเพียงว่าอยากให้ความชัดเจนในมาตรา ๖ ว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศมีผลบังคับ ซึ่งเมื่อมีผลบังคับใช้ เมื่อบทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับไม่ได้ ไม่ว่าจะมีการเพิ่มเติมหรือไม่เพิ่มเติมคำว่า “มีผลบังคับใช้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญนี้” หรือไม่ แต่เจตนารมณ์ที่อยากจะทำให้มีความชัดเจนก็คือ ต้องมีผลบังคับทั้งฉบับ ทุกมาตรา โดยผลบังคับนั้นจะมีบทลงโทษหรือไม่มีบทลงโทษก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

- มาตรา ๖ นั้นมีความสมบูรณ์อยู่แล้ว ไม่ควรเพิ่มเติมข้อความตามที่ผู้เสนอเพราะจะทำให้การใช้กรณีความนั้นแคบจะเกิดปัญหาในการใช้การตีความ

- เมื่อ กฎ บทบัญญัติที่ขัดกับรัฐธรรมนูญไม่มีผลใช้บังคับตามมาตรา ๖ อันจะทำให้เกิดสภาพปัญหาในการบังคับใช้โดยบางกรณีมีบทบัญญัติรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แต่เกิดปัญหาว่าจะดำเนินการต่ออย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่บางมาตราในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นบทที่ขัดกับกฎหมายอื่นนั้น ได้บัญญัติต่อท้ายว่า “ทั้งนี้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติแล้วจึงไม่มีการบัญญัติกฎหมายในลำดับรองมารองรับมาตราเหล่านั้น ในกรณีเช่นนี้ ในครั้งที่มีการอภิปรายกันในประมาณครั้งที่ ๔ - ๕ ที่ประชุมได้มีความเห็นว่าอาจจะต้องเขียนถ้อยคำต่อท้ายเพื่อรองรับกับกรณีดังกล่าวเพื่อไม่ให้เกิดสภาพของความขัดแย้งที่ดำรงอยู่แล้วไม่มีทางออก

ประเด็นนี้ ประธานกรรมการได้กล่าวว่า ในร่างรัฐธรรมนูญหน้า ๗ มาตรา (๑/๒/๒) ๔ ได้มีการบัญญัติไว้แล้ว

- มาตรา ๖ เหมาะสมแล้วเพราะเป็นเรื่องของการบัญญัติหลักกฎหมายและสารบัญญัติ แล้วจะเพิ่มเติมว่าอย่างไร จะให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็จะต้องไปอยู่ในภาควิธีสบัญญัติ ดังนั้น การที่จะเพิ่มเติมข้อความเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญได้ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามจะมีความผิดเห็นว่ามันจำเป็น

- มาตรา ๖ ตามร่างรัฐธรรมนูญนั้นมีความสมบูรณ์อยู่แล้วเนื่องจาก รัฐธรรมนูญกับกฎหมายรัฐธรรมนูญอาจจะมีใกล้เคียงกัน โดยรัฐธรรมนูญมีการแบ่งแยกอำนาจ มีการได้มา ที่มาของอำนาจ การตรวจสอบถ่วงดุล และการใช้อำนาจทั้งหลาย แต่สิ่งที่จะทำให้รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่สูงสุดก็คือ ทำให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่สำคัญอย่างยิ่งกับการที่จะต้องบัญญัติไว้

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่จะกล่าวว่าถ้าไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญจะไม่มีบทลงโทษ หรืออย่างไร เห็นว่า บทลงโทษในกฎหมายรัฐธรรมนูญที่กำหนดว่า “เป็นอันใช้บังคับมิได้” นั้น เป็นบทลงโทษแล้ว ส่วนการที่จะมีบทลงโทษในประการอื่น ๆ ต่อมาก็จำเป็นต้องเป็นเรื่องของกฎหมายลำดับรอง อีกทั้งในเรื่องการถอดถอนที่ผ่านมาในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแล้วก็จะไม่มีบทกฎหมายในลำดับรองรวมถึงเรื่องจริยธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกันอยู่ และก็จะทำให้ล่วงเลยมาถึงการถอดถอนได้

- ควรคงมาตรา ๖ ไว้เช่นเดิม เนื่องจากเป็นบททั่วไป แต่สิ่งใดที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ต้องปฏิบัติตามและจะต้องมีการบัญญัติกฎหมายให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งในร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็จะมีกำหนดให้หลักการต่าง ๆ อยู่ในกฎหมายลำดับรองอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การอภิปรายในครั้งก่อนนั้นที่ประชุมเห็นว่าจะต้องเขียนไว้ในบทบัญญัติว่าถ้าหากไม่มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น จะต้องมีการเขียนข้อความที่ให้ถือว่ากระทำเช่นนั้น เป็นการจงใจที่ไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ หรือเจ้าพนักงานที่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อที่จะส่งผลให้เป็นช่องทางไปสู่การเอาผิดผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม กล่าวคือ ให้มีการเขียนข้อความให้มีความคล้ายกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ ซึ่งถ้าหากทำได้ก็จะทำให้มีความมั่นใจได้มากยิ่งขึ้นว่า จะมีการบังคับใช้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญได้อย่างแท้จริงซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงหลักที่กำหนดไว้เท่านั้น เพราะโดยปกติรัฐธรรมนูญจะไม่มีบทบัญญัติกำหนดโทษไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งถ้าเราเขียนไว้ก็จะทำให้รัฐธรรมนูญสามารถบังคับใช้ได้อย่างแท้จริง

ประเด็นนี้ประธานกรรมาธิการกล่าวว่า ขณะนี้ยังพิจารณาอยู่ว่าหลักการนี้จะเขียนไว้ในส่วนใดของรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจจะนำไปบัญญัติไว้ในส่วนสุดท้ายของรัฐธรรมนูญ โดยคงเขียนว่า “ในกรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ตรากฎหมายหรือกระทำการใดให้ผู้มีอำนาจรับผิดชอบต้องปฏิบัติภายในเวลาที่กำหนด”

นายไพบุลย์ นิตตะวัน กรรมาธิการ กล่าวว่า การที่เสนอว่าให้ใส่ข้อความว่า “มีผลบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญนี้” นั้น เพื่อให้การบังคับใช้รัฐธรรมนูญทั้งฉบับทุกมาตราสามารถมีผลบังคับทั้งหมดซึ่งอาจทำให้มีปัญหาในการตีความได้ จึงเห็นด้วยที่จะให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

ส่วนที่กำหนดว่า “บทบัญญัติใดของกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” ซึ่งในทางปฏิบัติ ปรากฏว่า กฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญใช้บังคับมิได้ แต่ก็ไม่สามารถ

รัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อยกเว้นการตรวจนับทรัพย์สินของบุคคลที่ขอตน ที่ได้ แต่สำหรับบุคคลวิกลจริตและคนสติพร่องสูงสุด ให้กระทำได้เฉพาะเมื่อมีมติของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางพิพาทคดี”

เหตุผลเนื่องจาก มาตรา ๗ วรรคหนึ่ง เป็นคุณูปการอย่างยิ่งที่รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ที่บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ แต่การพิจารณาของคณะกรรมการที่เสนอบทบัญญัติในวรรคสอง ถ้าเพิ่มขึ้นมาแล้วจะทำให้เกิดปัญหาหลายประการ จึงคิดว่าถ้าไม่มีวรรคสองก็ใช้วรรคหนึ่งเพียงวรรคเดียวจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ดำเนินการตามกรอบอำนาจหน้าที่ได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ เช่น การตั้งนายกรัฐมนตรีมีธรรมเนียมประเพณีว่า พรรคการเมืองที่ได้ ส.ส. มากที่สุดจะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล แต่ถ้าดำเนินการไม่ได้จึงจะให้พรรคการเมืองที่ได้ ส.ส. มากที่สุดลำดับที่สองเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลที่สามารถดำเนินการได้ทันที ไม่มีกระบวนการที่ต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดตามหลักการที่บัญญัติไว้ในวรรคสอง

ร่างบทบัญญัติในวรรคสองที่กำหนดหลักการว่า “กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำหรือการวินิจฉัยกรณีใดตามวรรคหนึ่ง สมาชิกแทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตนก็ได้...” อาจมีปัญหาในทางปฏิบัติมีกระบวนการขั้นตอนที่ยุ่งยาก ลำช้า หรือมีธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติกรณีที่รัฐบาลเสนอร่างกฎหมายที่มีความสำคัญต่อการบริหารประเทศ แต่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรต้องลาออกหรือยุบสภาซึ่งหากเกิดเหตุการณ์ลักษณะดังกล่าวขึ้น รัฐบาลเลือกที่จะยุบสภาหรือลาออกทางใดทางหนึ่ง อาจมีปัญหาว่าการตัดสินใจของรัฐบาลดังกล่าวได้ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดหรือไม่ ซึ่งจะทำให้มีกระบวนการที่ยุ่งยากขึ้น ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการโดยรวดเร็ว เห็นควรให้เป็นอำนาจขององค์กรนั้นในการพิจารณา

สำหรับการวินิจฉัยที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ จารีตประเพณีทางการเมือง เช่น การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แม้บุคคลนั้นจะพ้นจากตำแหน่งไปแล้ว กระบวนการถอดถอนยังคงดำเนินการต่อไปได้ เช่น กรณีการถอดถอนนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ อดีตนายกรัฐมนตรี หรือกรณีการถอดถอนนายสมัคร์ สุนทรเวช อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

ดังนั้น เหตุผลที่เสนอให้ตัดมาตรา ๗ วรรคสองออกด้วยเหตุผลสามประการ คือ

- (๑) เพื่อให้ดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว เห็นควรให้เป็นอำนาจขององค์กรนั้นในการพิจารณา
- (๒) ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ มีความรู้ความเชี่ยวชาญการปฏิบัติในประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในส่วนที่อยู่ในกรอบอำนาจหน้าที่ของตน การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรไม่มีข้อผิดพลาดและไม่จำเป็นต้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดในการปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่ได้เคยปฏิบัติต่อเนื่องกันเป็นธรรมเนียมประเพณีแล้ว

(๓) เพื่อจำกัดประเภทคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยคดีที่มีความสำคัญเท่านั้น ประกอบกับการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลา

การเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจโดยสุจริตค่านึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติ จึงไม่จำเป็นต้องให้คดีทั่วไปขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญ

ประธานกรรมการ ได้นำเสนอคำขอแก้ไขเพิ่มเติมของ พลโท นาวิณ คำริกานัญญ์ โฆษกกรรมการ ซึ่งได้เสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา ๗ วรรคหนึ่ง ดังนี้

“มาตรา ๗ ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้กระทำการนั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

เหตุผลเนื่องจาก ความหมายของคำว่า “ในเมื่อ” มีความหมายเชิง Since ส่วนคำว่า “เมื่อ” มีความหมายเชิง When ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวที่ประชุมเห็นชอบด้วยกับข้อเสนอ

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว โฆษกกรรมการ ได้เสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา ๗ ดังนี้

“มาตรา ๗ ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้กระทำการนั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำหรือการวินิจฉัยกรณีใดตามวรรคหนึ่ง สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด พลเมืองซึ่งเข้าไปทำหน้าที่ในสมัชชาพลเมือง สภาตรวจสอบภาคประชาชน สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ก็ได้ แต่สำหรับศาลฎีกาและศาลปกครองสูงสุด ให้กระทำได้เฉพาะเมื่อมีมติของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี”

เหตุผลเนื่องจากมาตรา ๗ วรรคสอง มีเจตนารมณ์เปิดช่องให้องค์กรต่างๆ สามารถเสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามกรอบอำนาจหน้าที่ ตั้งข้อสังเกตว่าร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการพิจารณาจัดทำขึ้นจะมีองค์กรใหม่เกิดขึ้นหลายองค์กร เช่น สมัชชาพลเมือง สภาตรวจสอบภาคประชาชน สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ เป็นต้น องค์กรต่างๆ เหล่านี้จะมีสิทธิใช้อำนาจตามช่องทางในมาตรา ๗ วรรคสองหรือไม่

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ตอบประเด็นข้อซักถามว่า คำว่า “องค์กรตามรัฐธรรมนูญ” มีความเชื่อมโยงกับฐานในเชิงทฤษฎี การที่จะเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญจะต้องอยู่บนหลักการเบื้องต้นสองประการคือ (๑) องค์กรที่ก่อตั้งขึ้นโดยตรงในรัฐธรรมนูญ (๒) อำนาจหน้าที่ขององค์กรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น หลายองค์กรแม้ไม่มีรัฐธรรมนูญแต่องค์กรดังกล่าวยังสามารถดำเนินการได้ องค์กรเหล่านั้นจึงไม่ใช่องค์กรตามรัฐธรรมนูญ

ประธานกรรมการ ได้กล่าวว่า สมัชชาพลเมือง สภาตรวจสอบภาคประชาชน สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ ไม่ใช่องค์กรตามรัฐธรรมนูญ

หลักการสำคัญอีกประการคือ การเปิดช่องทางให้ประชาชนทั่วไปสามารถยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง ไม่ถูกต้องและไม่สอดคล้องกับศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการรักษาความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ จะให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนกรณีที่จะให้ประชาชนยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงเฉพาะกรณีที่ต้องครมตามรัฐธรรมนูญอื่นไม่สามารถดำเนินการได้แล้ว จึงจะเปิดช่องให้ประชาชนสามารถยื่นโดยตรงได้ ซึ่งจะอยู่ในส่วนของศาลรัฐธรรมนูญ

นายจรูญ อินทจาร รองประธานที่ปรึกษากรรมการ ได้กล่าวว่า มาตรา ๗ วรรคสอง มีที่มาจากมาตรา ๕ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ซึ่งมีการปรับถ้อยคำ เนื่องจากรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ มีการบัญญัติไว้แต่เพียงวรรคหนึ่งเท่านั้น แต่ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ปัญหาข้อขัดแย้งในประเทศที่มีการเสนอขอ นายกรัฐมนตรี ตามมาตรา ๗ ที่สร้างปัญหาสับสนให้เกิดขึ้นในประเทศ การที่เสนอขอขอยกเว้นในวรรคสองของมาตรา ๗ เป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายซึ่งเทียบเคียงกับความยุติธรรมทางแพ่งตามมาตรา ๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติหลักการว่า เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตาม จารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งและถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป

ดังนั้น ปัญหาทางการเมืองการปกครองประเทศ เมื่อเกิดข้อขัดแย้งจะต้องมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งที่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาด ส่วนร่างมาตรา ๗ วรรคสองที่กำหนดหลักการว่า “กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำหรือการวินิจฉัยกรณีใดตามวรรคหนึ่ง สมาชิกแทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ก็ได้...” นั้น หมายถึงกรณีที่ต้องครมผู้ใช้อำนาจสามารถประชุมร่วมกันและตกลงกันได้เกิดความปรองดอง ไม่จำเป็นต้องใช้กระบวนการในมาตรา ๗ วรรคสองก็ได้ แต่หากไม่การบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้อาจเกิดประเด็นปัญหานำไปสู่ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ ดังนั้น จึงเห็นควรให้ร่างมาตรา ๗ วรรคสอง

นายเจริญ โทณะวณิก กรรมการ ได้ตั้งประเด็นซักถามและนำเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา ๗ ดังนี้

ตั้งข้อสังเกตความชัดเจนว่า ถ้าในร่างรัฐธรรมนูญจะกำหนดให้อำนาจการตีความรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ เห็นด้วยกับข้อเสนอของ ศาสตราจารย์พิเศษประสพสุข บุญเดช ประธานที่ปรึกษากรรมการ ที่เสนอให้ตัดวรรคสองของร่างมาตรา ๗

ในวรรคหนึ่ง “ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้กระทำการนั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” นั้น คำว่า “ให้กระทำการนั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณี” เห็นว่าไม่มีการกระทำนั้นให้กระทำ มีแต่กรณีนั้นให้กระทำ ดังนั้น เห็นควรให้แก้ไขความในร่างมาตรา ๗ วรรคหนึ่งเป็น ดังนี้

“มาตรา ๗ ใหม่เมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้กระทำการนั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

ส่วนในวรรคสอง กรณีที่คณะกรรมการไม่ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการวินิจฉัยตีความ ในร่างมาตรา ๗ วรรคสองที่นำหลักการมาจากมาตรา ๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ซึ่งไม่มีความชัดเจนในส่วนของศาลฎีกาและศาลปกครองสูงสุดว่าสามารถยื่นได้เฉพาะกรณีที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีหรือเฉพาะในกรณีการพิจารณาพิพากษาคดีที่จะต้องผ่านที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาหรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

ดังนั้น ขอเสนอแก้ไขเพิ่มเติมในร่างมาตรา ๗ วรรคสอง แบ่งออกเป็นสองรูปแบบ ดังนี้
รูปแบบที่หนึ่ง

“ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำหรือการวินิจฉัยกรณีใดตามวรรคหนึ่ง สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ก็ได้ แต่สำหรับศาลฎีกาและศาลปกครองสูงสุด ให้กระทำได้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี เมื่อมีมติของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับชั้นพิพากษาคดี”

รูปแบบที่สอง

“ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำหรือการวินิจฉัยกรณีใดตามวรรคหนึ่ง สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ก็ได้ แต่สำหรับศาลฎีกาและศาลปกครองสูงสุด ให้กระทำได้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี ให้กระทำได้เมื่อมีมติของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับชั้นพิพากษาคดี”

นอกจากนั้น ได้ตรวจสอบรัฐธรรมนูญของต่างประเทศแล้วไม่พบว่ามีการบัญญัติของประเทศใดที่เขียนบทบัญญัติในลักษณะเดียวกันกับหลักการของร่างมาตรา ๗

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ตอบประเด็นข้อซักถามว่า ประเด็นในเรื่องอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามหลักการบัญญัติอำนาจหน้าที่จะต้องเป็นกรณีที่มีอำนาจเฉพาะเจาะจง ดังนั้น จึงไม่เขียนบทบัญญัติที่เป็นอำนาจทั่วไปให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจตีความในเรื่องทั่วไป จึงจะไม่มีบทบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

ประธานกรรมการฯ ได้กล่าวว่า กรณีที่จะบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจตีความทั่วไป จะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้บัญญัติรัฐธรรมนูญด้วยการตีความเหมือนกับที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๔ ซึ่งหลักการดังกล่าวไม่เห็นด้วยที่จะนำมาบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญ โดยอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมัน

และฝรั่งเศสใช้หลักทั่วไป (general principles) และหลักประเพณี (custom) มาโดยตลอดในการวินิจฉัยตัดสินคดี

นายกฤต ไกรจิตติ กรรมการ ได้เสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา ๗ ดังนี้

“มาตรา ๗ ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้กระทำการนั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามหลักกฎหมาย ประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำหรือการวินิจฉัยกรณีใดตามวรรคหนึ่ง สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ก็ได้ แต่สำหรับศาลฎีกาและศาลปกครองสูงสุด ให้กระทำได้เฉพาะเมื่อมีมติของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี”

เหตุผลเนื่องจากที่ผ่านมามีบทบัญญัติมาตรา ๗ ของรัฐธรรมนูญมีประเด็นปัญหาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ถ้าเดิมข้อความในวรรคหนึ่งว่า “ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้กระทำการนั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามหลักกฎหมาย ประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นซึ่งเป็นไปตามหลักการที่สอดคล้องกับการตีความกฎหมายตามมาตรา ๔ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ในวรรคสอง เป็นหลักกฎหมายวิธีสบัญญัติ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในทุกมาตรา ถ้าเขียนเป็นการเฉพาะไว้ในมาตรา ๗ ก็จะต้องเขียนในมาตราอื่นด้วย ดังนั้น เสนอให้นำความในวรรคสองไปบัญญัติไว้ในหมวดศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งประเด็นดังกล่าวจะช่วยแก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนของมาตรา ๗

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ตอบประเด็นข้อซักถามว่า โดยหลักการคณะกรรมการได้พิจารณามาตรา ๖ รัฐธรรมนูญได้หมายความว่าเฉพาะกรณีตัวบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่หมายความรวมถึงหลักกฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตรัฐธรรมนูญ และหลักการพื้นฐานในทางรัฐธรรมนูญที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้ใช้เป็นหลักการพื้นฐานในการร่างรัฐธรรมนูญ เช่น หลักนิติรัฐ หลักประชาธิปไตย เป็นต้น ดังนั้น หลักการของบทบัญญัติในมาตรา ๗ จึงเป็นเรื่องของประเพณีการปกครองโดยแท้ ส่วนหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องมีบทบัญญัติมาตรา ๖ รองรับอยู่แล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติเพิ่มเติมในมาตรา ๗ ที่อาจเกิดปัญหาในการตีความได้

ส่วนคำว่า “รัฐธรรมนูญ” ในมาตรา ๖ และคำว่า “บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ” ในมาตรา ๗ มีความหมายรวมถึงหลักกฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญและมีความหมายเกี่ยวกับหลักพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ ซึ่งหากบัญญัติถ้อยคำเพิ่มเติมที่เสนอจะทำให้เกิดปัญหาการตีความรัฐธรรมนูญได้ว่า บทบัญญัติในส่วนอื่นที่ไม่เพิ่มเติมถ้อยคำดังกล่าวมิได้ใช้บังคับด้วยหรือไม่ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาการตีความ

โดย function ของมาตรา ๗ วรรคหนึ่งและวรรคสองดังกล่าว ซึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีบทบัญญัติหลักการในลักษณะดังกล่าวเพื่อรองรับกรณีเหตุการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ในอนาคต

ประเด็นที่สอง ผู้มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในวรรคสองเฉพาะองค์กรที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่นั้น บุคคลอื่นโดยทั่วไปไม่มีอำนาจยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิการ

ที่ประชุมได้อภิปรายแสดงความเห็นและตั้งประเด็นข้อซักถาม ดังนี้

- ในวรรคหนึ่งที่เพิ่มเติมที่ให้รวมถึงกระทำการด้วย เช่น กรณีการถอดถอนที่ได้มีการกระทำแล้ว จึงกลายเป็นประเพณี เป็นต้น ส่วนในวรรคสองที่เพิ่มว่ากรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำซึ่งถือได้ว่าได้มีการกระทำแล้วเกิดปัญหาขึ้น องค์กรที่มีอำนาจสามารถขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้ เช่น กรณีวุฒิสภาได้เคยถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งถือเป็นไปตามหลักการที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่งที่เป็นธรรมเนียมประเพณี แต่ถ้าวุฒิสภาจะถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งแต่เกิดข้อสงสัย วุฒิสภาสามารถใช้ช่องทางตามวรรคสองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดก่อนได้หรือไม่ โดยในกระบวนการในวรรคสององค์กรอื่นไม่มีอำนาจตามวรรคสอง

ส่วนกรณีในวรรคสองที่กำหนดหลักการว่า “กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำหรือการวินิจฉัยกรณีใดตามวรรคหนึ่ง สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ก็ได้ ...” การบัญญัติในลักษณะดังกล่าว ทุกหน่วยงานจะต้องปฏิบัติตามจะทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติว่าทุกประเด็นจะต้องสอบถามศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจเชื่อมโยงให้ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยรัฐธรรมนูญในเชิงจารีตประเพณี จะสามารถกระทำได้หรือไม่

ประเด็นอำนาจดุลพินิจว่าเรื่องใดที่จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด กำหนดไว้เฉพาะศาลฎีกาหรือศาลปกครองที่กำหนดให้ต้องโดยที่ประชุมใหญ่ แต่ในส่วนของฝ่ายนิติบัญญัติ คือ สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา ไม่มีการบัญญัติไว้หรือจะบัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยรัฐสภาโดยเฉพาะ

ประธานกรรมการสิทธิการ ได้กล่าวว่า การกระทำ เขียนโดยรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๗ และตัวอย่างที่กรรมการสิทธิการได้อภิปรายแสดงความเห็น เช่น การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้นตัวอย่างการกระทำทั้งสิ้นไม่ใช่เรื่องวินิจฉัยอื่น ส่วนคำว่า “ก็ได้” หมายความว่า เมื่อวินิจฉัยไปแล้วองค์กรต่างๆ ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของตนเองก็ไม่มีปัญหา การวินิจฉัยต่างๆ ที่เป็นประเพณี ในศาลรัฐธรรมนูญของต่างประเทศไม่มีบทบัญญัติมาตรา ๗ แต่วินิจฉัยตัดสินตามประเพณีซึ่งเรียกว่าหลักกฎหมายทั่วไป หรือกฎหมายประเพณีแล้วแต่กรณี แต่สำหรับรัฐธรรมนูญของประเทศไทยจำเป็นต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ยึดถือปฏิบัติตามลายลักษณ์อักษร การที่ไม่มีการบัญญัติหลักการในมาตรา ๗ ทำให้เกิดปัญหา

รัฐธรรมนูญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะต้อง (๑) ต้องมีความเพียงพอ (๒) ต้องดูความเสี่ยง (๓) ต้องมีภูมิคุ้มกัน (๔) ต้องดูภูมิสังคม โดยที่ปัจจุบันประสบขัดแย้งแล้วว่ามีความเสี่ยงที่คนจะกล่าวอ้างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ให้ปลตนายกรัฐมนตรืและตั้งนายกรัฐมนตรืได้ คำถามคือ องค์กรใดที่จะเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัย โดยเหตุการณ์ในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีรับสั่งต่อคณะตุลาการศาลปกครองและศาลยุติธรรมว่า ท่านทรงใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญ กรณีศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ มีผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และในมาตรา ๗ เขียนว่าในกรณีที่ไม่มีรัฐธรรมนูญนี้บัญญัติไว้อย่าใช้มาตรา ๗ แบบมั่วๆ ดังนั้น ในร่างมาตรา ๗ วรรคสอง จึงถูกยกร่างบทบัญญัติขึ้นเพราะมีความเสี่ยงเกิดขึ้นมาแล้วเป็นระยะเวลา ๑๗ ปี จึงต้องมีภูมิคุ้มกันที่ต้องมีการบัญญัติหลักการไว้ในมาตรา ๕ ของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๗ ด้วยเช่นกัน

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ตอบประเด็นข้อซักถามว่า กรณีองค์กรอื่นมีแนวทางที่กำหนดอยู่แล้วในมาตรา ๒๑๔ ของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ กรณีที่องค์กรตามรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ขัดแย้งกัน ซึ่งเป็นไปตามหลักการขององค์กรกลุ่ม ซึ่งหากนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้กับกรณีตามร่างมาตรา ๗ วรรคสอง จะมีหลักการในลักษณะเดียวกัน

- สนับสนุนแนวคิดที่ให้มีการบัญญัติความในวรรคสอง เนื่องจากที่ผ่านมามีปัญหาในส่วนของมาตรา ๗ ดังนั้น การเขียนบทบัญญัติในวรรคสองทำให้เกิดความชัดเจนและเกิดกระบวนการหาข้อยุติต่อมาตรา ๗ ว่าถ้าเกิดปัญหามีขั้นตอนกระบวนการในการตีความว่าประเพณีการปกครองอย่างไร หรือกล่าวอ้างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับใด การจัดตั้งกรรมการขึ้นมาพิจารณาในแต่ละประเด็นซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง จึงต้องมีการบัญญัติหลักการที่แก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงสนับสนุนแนวคิดการบัญญัติมาตรา ๗ วรรคสอง โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อดำเนินการตามกรอบอำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กร แต่ตั้งข้อสังเกตว่าอาจจะมีประเด็นปัญหาที่จะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการบัญญัติรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมขึ้นได้

ส่วนกรณีนำเสนอปัญหาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดนั้น ในบทบัญญัติอื่นจะมีเรื่องการขัดหรือแย้งอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญจะมีการบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้หรือไม่ หรือกรณีที่มีปัญหาการขัดแย้งอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญให้อยู่ในส่วนบทบัญญัติในมาตรา ๗ วรรคสองด้วยหรือไม่

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ตอบประเด็นข้อซักถามว่า บทบัญญัติในส่วนองค์กรตามรัฐธรรมนูญจะมีบทบัญญัติหลักการลักษณะเดียวกับมาตรา ๒๑๔ ของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ แต่เพิ่มข้อความเพื่อปลดล็อกปัญหาการบังคับใช้มาตรา ๒๑๔ โดยให้องค์กรกลุ่มต้องผ่านกระบวนการเสียงข้างมาก ซึ่งเจตนารมณ์ของหลักการดังกล่าวต้องการคุ้มครองเสียงข้างน้อยในสภา จึงได้เพิ่มองค์ประกอบให้ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรสามารถเสนอเรื่องได้ ซึ่งจะบัญญัติไว้ในหมวดศาลรัฐธรรมนูญ

- ในร่างมาตรา ๗ วรรคสอง มีหลักการที่ใกล้เคียงกับบทบัญญัติมาตรา ๕ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ แต่มีการแยกประเด็นกรณีปัญหา

เกิดขึ้นในวงงานของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด แต่ถ้านอกจากวงงานของสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรวินิจฉัยชี้ขาด ซึ่งในประเด็นดังกล่าวมีกรรมวิธีการได้แสดงความเห็นว่าเป็นเรื่องของสามอำนาจ เหตุที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากรัฐสภา รัฐบาล การที่ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยเพียงองค์กรเดียว จึงอาจไม่สอดคล้องกับสภาพความจริงและเกิดการไม่ยอมรับในคำวินิจฉัย

ดังนั้น เห็นควรให้บัญญัติให้มืองค์คณะซึ่งประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลปกครองสูงสุด นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานวุฒิสภา เป็นผู้วินิจฉัย ซึ่งครอบคลุมทุกองค์กรและเป็นที่ยอมรับ ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ตอบประเด็นข้อซักถามในสองประเด็น

ประเด็นที่หนึ่ง ในร่างมาตรา ๗ วรรคสอง ที่ใช้คำว่า “ก็ได้” มิได้ตัดอำนาจขององค์กรนั้น แต่ถ้าองค์กรมีคำวินิจฉัยเป็นที่ยุติ ถือว่าประเด็นตามคำวินิจฉัยเป็นที่สิ้นสุด ส่วนประเด็นที่จะเข้าสู่กระบวนการตามวรรคสองเฉพาะกรณีที่มีปัญหาในเรื่องการตีความที่ขัดแย้งกัน ส่วนคำถามที่ว่าเหตุใดจึงต้องเป็นศาลรัฐธรรมนูญ เนื่องจากกรณีนี้เป็นการตีความบทบัญญัติมาตรา ๗ ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการตีความรัฐธรรมนูญคือ ศาลรัฐธรรมนูญ แต่การทำหน้าที่วินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมิได้วินิจฉัยโดยไม่รับฟังความเห็นขององค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ function ของมาตรา ๗ บรรลุความมุ่งหมายของประโยชน์ส่วนรวม โดยหลักการเดิมของรัฐธรรมนูญที่สามารถตอบประเด็นข้อซักถามได้ในเรื่องหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจใช้และตีความรัฐธรรมนูญ

- สนับสนุนแนวคิดที่ให้ร่างมาตรา ๗ วรรคสอง เพื่อปิดช่องว่างทางกฎหมาย ประเด็นปัญหาการเมืองการปกครองของประเทศไทยอยู่ที่ประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งคำว่า “ประเพณี” มีความหมายที่กว้างมากที่ไม่สามารถเขียนในรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้ครอบคลุมในทุกกรณีได้

ปัญหาในเรื่องประเพณีจะไม่เกิดขึ้นถ้าชนชั้นนำหรือผู้นำมีความเข้าใจประเพณีการปกครองร่วมกัน แต่ปัญหาเกิดจากความเข้าใจในเรื่องประเพณีการปกครองที่ไม่ตรงกันจากหลายปัจจัยทั้งด้านกฎหมาย ด้านการเมือง หรือความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งในอนาคตประเพณีการปกครองจะเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในอนาคตที่จะมีปัญหาในเรื่องการตีความประเพณีการปกครอง ดังนั้น ผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในฐานะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจที่รอบด้านไม่เฉพาะแต่ความรู้ด้านกฎหมาย แต่ต้องมีความรู้ประเพณี วัฒนธรรม ประเพณีทางการเมืองที่เคยประพฤติ ปฏิบัติกันติดต่อกันมา ซึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่จะวินิจฉัยข้อพิพาทจะต้องเขียนคำวินิจฉัยที่ครอบคลุมในทุกด้านซึ่งจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีที่หากมีคำวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานแล้วก็ต้องยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีต่อไป

- ตั้งข้อสังเกตว่าการกระทำหรือคำวินิจฉัยใดที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว จะถือเป็นประเพณีหรือไม่ และกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยชี้ขาดว่าสิ่งใดจะเป็นประเพณีที่ต้องยึดถือหรือกรณีใดที่ไม่เป็นประเพณีที่

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๑

ไม่มีการแก้ไข

“มาตรา (๑/๑/-) ๑ องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใดๆ มิได้”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๒ ลำดับที่ ๕
หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๒

ไม่มีการแก้ไข

“พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๑-๒ ลำดับที่ ๔
หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๓ ลำดับที่ ๔
หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมาธิการ

ที่ประชุมคณะกรรมาธิการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๓

ไม่มีการแก้ไข

“พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๓ ลำดับที่ ๖

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พลโท นาวิณ ดำริกาญจน์ กรรมาธิการ ให้มีการขยายความคำว่า “จอมทัพไทย” เพื่อความชัดเจนในอนาคต อย่างไรก็ตาม ความหมายเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปตามวัฒนธรรม ธรรมเนียม ประเพณีของประเทศไทยมาแต่ดั้งเดิมแล้ว จึงขอให้นำข้อสังเกตนี้ไปบันทึกไว้ในเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมาธิการ

ที่ประชุมคณะกรรมาธิการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๔

ไม่มีการแก้ไข

“พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนารัฐธรรมนูญและพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ

ประธานกรรมาธิการตั้งข้อสังเกตว่า อำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นอำนาจในเชิงพระคุณของพระมหากษัตริย์จึงบัญญัติไว้ในหมวด ๑ พระมหากษัตริย์ แต่อำนาจของพระมหากษัตริย์ในการถอดถอนฐานันดรศักดิ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นอำนาจในเชิงพระเดชของพระมหากษัตริย์ จึงบัญญัติไว้ในหมวด ๔ คณะรัฐมนตรี โดยให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามสนองพระบรมราชโองการเนื่องจากอำนาจเชิงพระเดชของพระมหากษัตริย์ต้องมีผู้สนองพระบรมราชโองการและต้องเป็นผู้รับผิดชอบในระดับผู้บริหารราชการแผ่นดินขึ้นไป ทั้งนี้ ขอให้นำข้อสังเกตนี้ไปบันทึกไว้ในเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

มติของคณะกรรมาธิการ

ที่ประชุมคณะกรรมาธิการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๕

ไม่มีการแก้ไข

“พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและทรงแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรีคนหนึ่งและองคมนตรีอื่นอีกไม่เกินสิบแปดคนประกอบเป็นคณะองคมนตรี

คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา และมีหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นายเชษฐา โทณะวณิก กรรมาธิการ แสดงความเห็น ว่า ควรเพิ่มความเป็น ดังนี้

“คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา ปฏิบัติหน้าที่ตามที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมาย และมีหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้” เนื่องจากมีข้อครหาว่า การปฏิบัติหน้าที่ขององคมนตรีตามที่ได้รับมอบหมายจาก

พระมหากษัตริย์ในหลายวาระเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ และไม่ใช่สิ่งที่องค์กรมนตรีจะสามารถดำเนินการได้ เพราะตามรัฐธรรมนูญกำหนดเพียงว่า ให้องค์มนตรีเสนอความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา ซึ่งการบัญญัติให้ชัดเจนจะเป็นการปิดข้อครหานี้ได้

ประธานกรรมการ กล่าวว่่า ข้อสังเกตของนายเจริญ โทณะวณิก กรรมการ มีกล่าวถึงในมาตรา ๗ ของร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นแล้ว และให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ตามมาตรานี้ ใช้คำว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเลือก (choose/select) และทรงแต่งตั้ง (appoint) ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรีคนหนึ่ง...” ขณะที่มาตราอื่นจะใช้คำว่า พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งเพียงอย่างเดียว เช่น การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี เพราะการแต่งตั้งตำแหน่งอื่นเป็นการทำตามคำแนะนำขององค์กรทางการเมืองที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่องค์กรมนตรีจะใช้คำว่า ทรงเลือก (choose) และทรงแต่งตั้ง (appoint) เพราะเป็นไปตามพระราชอัธยาศัย

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๖

ไม่มีการแก้ไข

“การเลือกและแต่งตั้งองคมนตรีหรือการให้องคมนตรีพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย

ให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานองคมนตรีหรือให้ประธานองคมนตรีพ้นจากตำแหน่ง

ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งองคมนตรีอื่นหรือให้องคมนตรีอื่นพ้นจากตำแหน่ง”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๗ไม่มีการแก้ไข

“องค์มนตรีต้องไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ หรือสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง และต้องไม่แสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใดๆ”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้า ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้า ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช ที่ปรึกษาและโฆษกกรรมาธิการ เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา (๑/๑/-) ๗ เป็นดังนี้

“องค์มนตรีต้องไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ กรรมการหรือผู้บริหารหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ หรือสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง และต้องไม่แสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใดๆ” เพื่อให้ข้อความมีความครอบคลุมทุกตำแหน่ง และเพื่อไม่ให้หน่วยงานรัฐวิสาหกิจเชิญองคมนตรีมาเป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจ

นางกาญจนารัตน์ ลีวิโรจน์ เลขาธิการกรรมาธิการ ในฐานะประธานอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้น ได้ชี้แจงต่อประเด็นดังกล่าวว่า คำว่า “เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ” มีความครอบคลุมทุกตำแหน่งในหน่วยงานราชการแล้ว ซึ่งไม่มีความจำเป็นต้องระบุตำแหน่งต่างๆ ทุกประเภทไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เพราะหากระบุตำแหน่งทุกประเภทอาจจะเป็นการขาดหรือเกินในบางตำแหน่งได้ ทั้งนี้ พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช เห็นด้วยและขอถอนคำขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

- ควรเพิ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรมด้วย อย่างไรก็ตาม ประธานกรรมการ กล่าวว่า ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลยุติธรรมเป็น “ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ” ซึ่งระบุไว้ในมาตรานี้แล้ว

- เหตุใดต้องระบุว่า “ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ” ใช้เป็นคำว่า ข้าราชการ เพียงอย่างเดียวได้หรือไม่

นางกาญจนารัตน์ สิริโรจน์ เลขาธิการกรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้น ได้ชี้แจงต่อประเด็นดังกล่าวว่า การตัดเหลือเพียงคำว่า ข้าราชการ ก็มีความหมายครอบคลุม

- ตำแหน่งนายกสภามหาวิทยาลัยเป็นข้าราชการที่ไม่มีเงินเดือนประจำ หากระบุเพียงคำว่า ข้าราชการ จะทำให้องค์มนตรีไม่สามารถดำรงตำแหน่งดังกล่าวได้ หรือข้าราชการบ้านญาติก็เป็นข้าราชการที่มีเงินเดือนประจำแต่ไม่มีตำแหน่ง หากระบุเพียงข้าราชการก็จะรวมถึงข้าราชการบ้านญาติด้วย ควรคงคำว่า “ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ”

- ควรกำหนดคำที่มีความหมายรวมตำแหน่งในหน่วยงานต่างๆ ไว้เป็นคำเดียว เพราะหากระบุเป็นตำแหน่งก็จะมีกรณีความถึงตำแหน่งที่ไม่ได้ระบุไว้ด้วย เช่น ควรตัดคำว่า กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน และระบุว่า กรรมการองค์กรตามรัฐธรรมนูญแทน

- ไม่ควรต้องระบุตำแหน่งรายละเอียดปลีกย่อยมากเกินไป จนกระทั่งการเลือกและแต่งตั้งองมนตรีหรือการให้องมนตรีพ้นจากตำแหน่ง จะไม่เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย จึงเห็นควรคงข้อความไว้ตามเดิม เพื่อเป็นการรักษาพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไว้

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๘

ไม่มีการแก้ไข

“ก่อนเข้ารับหน้าที่ องคมนตรีต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำ ดังต่อไปนี้
ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช กรรมาธิการ แสดงความเห็น ว่า ควรแก้ไขเป็น “การแต่งตั้งและการให้ข้าราชการในพระองค์และ สมุหข้าราชการในราชองครักษ์พ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย” หรือไม่ เพราะจะเป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมมากกว่า

ประธานกรรมาธิการ กล่าวว่า เป็นข้อความที่มีการบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๒ มาตรา ๑๘ “การแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการในพระองค์และสมุหราชองครักษ์ ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย และในกรณีใดที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งหรือถอดถอน ให้องคมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ” ซึ่งรองสมุหราชองครักษ์ก็คือข้าราชการในพระองค์เช่นกัน แต่การระบุคำว่า สมุหราชองครักษ์ เพราะเป็นผู้ถวายการรักษาความปลอดภัยแด่องค์พระมหากษัตริย์ จึงให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๑๑

มีการแก้ไข

“ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ ด้วยเหตุใดก็ตาม จะได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้แก้ไขร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เบื้องต้นเป็นผู้เสนอ เป็นดังนี้

“**ใน**เมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ตาม จะได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ”

มาตรา (๑/๑/-) ๑๒

มีการแก้ไข

“ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๑ หรือในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่สามารถทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพราะยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะหรือเพราะเหตุอื่น ให้คณะองคมนตรีเสนอชื่อผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งสมควรดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาประกาศในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ แต่งตั้งผู้นั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาในการให้ความเห็นชอบตามวรรคหนึ่ง”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กระทำการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พลโท นาวิณ ดำริกาญจน์ โฆษกกรรมาธิการ ขอแก้ไขเพิ่มเติมความในวรรคสอง “...ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาในการให้ความเห็นชอบตามวรรคหนึ่ง” แก้ไขคำว่า “วุฒิสภำ” เป็น “สภาที่ทำหน้าที่สภาสูง” เพราะในบางโอกาสอาจจะมี “วุฒิสภำ” พร้อมกับสภาผู้แทนราษฎร

ประธานกรรมาธิการ กล่าวว่า กรณีที่จะไม่มี “วุฒิสภำ” พร้อมกับสภาผู้แทนราษฎร คือกรณีการทำรัฐประหาร แต่หากยึดตามร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นนี้จะมีวุฒิสภำพร้อมกับสภาผู้แทนราษฎร เพราะวุฒิสภำมีวาระดำรงตำแหน่ง ๖ ปี และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ได้กำหนดไว้ตามมาตรา ๖ วรรคสองว่า “ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภำ และรัฐสภา”

พลโท นาวิณ ดำริกาญจน์ โฆษกกรรมาธิการ ขอถอนคำขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

กรรมการตั้งข้อสังเกตว่า ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๒ ที่มาขององคมนตรีจึงมีความสำคัญ และการบัญญัติว่า “...ให้คณะองคมนตรีเสนอชื่อผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งสมควรดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ...” เป็นการกำหนดผู้สำเร็จราชการเพียงคนเดียว ซึ่งการกำหนดผู้สำเร็จราชการเพียงคนเดียวมีมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้แก้ไขร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ เป็นดังนี้

“ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๑ หรือในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่สามารถทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพราะยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะหรือเพราะเหตุอื่น ให้คณะองคมนตรีเสนอชื่อผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งสมควรดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาประกาศในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ แต่งตั้งผู้นั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาในการให้ความเห็นชอบตามวรรคหนึ่ง”

มาตรา (๑/๑/-) ๑๓

ไม่มีการแก้ไข

“ในระหว่างที่ไม่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา (๑/๑/-) ๑๑ หรือมาตรา (๑/๑/-) ๑๒ ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นการชั่วคราวไปพลางก่อน

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๑ หรือมาตรา (๑/๑/-) ๑๒ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นการชั่วคราวไปพลางก่อน

ในระหว่างที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรคหนึ่ง หรือในระหว่างที่ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรคสอง ประธานองคมนตรีจะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นประธานองคมนตรีมิได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ให้คณะองคมนตรีเลือกองคมนตรีคนหนึ่งขึ้นทำหน้าที่ประธานองคมนตรีเป็นการชั่วคราวไปพลางก่อน”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้า ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมวิธีการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๑๔

มีการแก้ไข

ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๑ หรือมาตรา (๑/๑/-) ๑๒ ต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมรัฐสภาด้วยถ้อยคำ ดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ (พระปรมาภิไธย) และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ”

ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาตามมาตรานี้

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมวิธีการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้แก้ไขร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ เป็นดังนี้

ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๑ หรือมาตรา (๑/๑/-) ๑๒ ต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมรัฐสภาด้วยถ้อยคำ ดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ (พระปรมาภิไธย) และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ”

ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาตามมาตรานี้

มาตรา (๑/๑/-) ๑๕

มีการแก้ไข

“ภายใต้บังคับมาตรา (๑/๑/-) ๑๖ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗

การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ เมื่อมีพระราชดำริประการใด ให้คณะองคมนตรีจัดทำร่างกฎหมายที่ตราว่าแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ตราว่าสืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อมีพระราชวินิจฉัย เมื่อทรงเห็นชอบและทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว ให้ประธานองคมนตรีดำเนินการแจ้งประธานรัฐสภาเพื่อให้ประธานรัฐสภาแจ้งให้รัฐสภาทราบ และให้ประธานรัฐสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาในการรับทราบตามวรรคสอง”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กระทำการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมาธิการ

ที่ประชุมคณะกรรมาธิการมีมติให้แก้ไขร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ เป็นดังนี้

“ภายใต้บังคับมาตรา (๑/๑/-) ๑๖ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗

การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ เมื่อมีพระราชดำริประการใด ให้คณะองคมนตรีจัดทำร่างกฎหมายที่ตราว่าแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ตราว่าสืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อมีพระราชวินิจฉัย เมื่อทรงเห็นชอบและทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว ให้ประธานองคมนตรีดำเนินการแจ้งประธานรัฐสภาเพื่อให้

ประธานรัฐสภาแจ้งให้รัฐสภาทราบ และให้ประธานรัฐสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาในการรับทราบตามวรรคสอง”

มาตรา(๑/๑/-) ๑๖

มีการแก้ไข

“มาตรา (๑/๑/-) ๑๖ ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลงและเป็นกรณีที่พระมหากษัตริย์ได้ทรงแต่งตั้งพระรัชทายาทไว้ตามกฎหมายแต่ยืรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ แล้ว ให้คณะรัฐมนตรีแจ้งให้ประธานรัฐสภาทราบ และให้ประธานรัฐสภาเรียกประชุมรัฐสภาเพื่อรับทราบ และให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์พระรัชทายาทขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศให้ประชาชนทราบ

ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลงและเป็นกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งพระรัชทายาทไว้ตามวรรคหนึ่ง ให้คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๕ ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อรัฐสภาเพื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบ ในการนี้ จะเสนอพระนามพระราชธิดาก็ได้เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศให้ประชาชนทราบ

ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาในการรับทราบตามวรรคหนึ่งหรือให้ความเห็นชอบตามวรรคสอง”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กระทำความผิดมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ไม่มี)

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

ประเด็นเรื่องที่มาของ คำว่า ในการนี้ จะเสนอพระนามพระราชธิดาก็ได้ ประธานกรรมาธิการได้ให้ข้อมูลต่อที่ประชุมถึงที่มา ของข้อความดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายแต่ยืรบาล

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติแก้ไขร่างมาตรา (๑/๑/-) ๑๖ ที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ ดังนี้

“มาตรา (๑/๑/-) ๑๖ ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลงและเป็นกรณีที่พระมหากษัตริย์ได้ทรงแต่งตั้งพระราชทายาทไว้ตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ แล้ว ให้คณะรัฐมนตรีแจ้งให้ประธานรัฐสภาทราบ และให้ประธานรัฐสภาเรียกประชุมรัฐสภาเพื่อรับทราบ และให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์พระราชทายาทขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศให้ประชาชนทราบ

ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลงและเป็นกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งพระราชทายาทไว้ตามวรรคหนึ่ง ให้คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๕ ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อรัฐสภาเพื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบ ในกรณีนี้จะเสนอพระนามพระราชธิดาก็ได้เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศให้ประชาชนทราบ

ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภากำหน้าที่รัฐสภาในการรับทราบตามวรรคหนึ่งหรือให้ความเห็นชอบตามวรรคสอง”

มาตรา (๑/๑/-) ๑๗

ไม่มีการแก้ไข

“มาตรา (๑/๑/-) ๑๗ ในระหว่างที่ยังไม่มีประกาศอัญเชิญองค์พระราชทายาทหรือองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๖ ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นการชั่วคราวไปพลางก่อน แต่ในกรณีที่ราชบัลลังก์ว่างลงในระหว่างที่ได้แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๑ หรือมาตรา (๑/๑/-) ๑๒ หรือระหว่างเวลาที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๓ วรรคหนึ่ง ให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ๆ แล้วแต่กรณี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไป ทั้งนี้ จนกว่าจะได้ประกาศอัญเชิญองค์พระราชทายาทหรือองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งไว้และเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไปตามวรรคหนึ่งไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นการชั่วคราวไปพลางก่อน

ในกรณีที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรคหนึ่ง หรือทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นการชั่วคราวตามวรรคสอง ให้นำบทบัญญัติมาตรา (๑/๑/-) ๑๓ วรรคสาม มาใช้บังคับ”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญยกร่าง
บทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๑/-) ๑๘

ไม่มีการแก้ไข

“มาตรา (๑/๑/-) ๑๘ ในกรณีที่คณะองคมนตรีจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๒ หรือ
มาตรา (๑/๑/-) ๑๖ วรรคสอง หรือประธานองคมนตรีจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๓ วรรค
หนึ่งหรือวรรคสอง หรือมาตรา (๑/๑/-) ๑๗ วรรคสอง และอยู่ในระหว่างที่ไม่มีประธานองคมนตรีหรือมีแต่
ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้คณะองคมนตรีที่เหลืออยู่เลือกองคมนตรีคนหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ประธาน
องคมนตรีหรือปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๓ วรรคหนึ่งหรือวรรคสอง หรือตามมาตรา (๑/๑/-) ๑๗
วรรคสาม แล้วแต่กรณี”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรค
การเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ใน
รัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔ ลำดับที่ ๑

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน เล่มที่ ๕ หน้าที่ ๖ ลำดับที่ ๓

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มี)

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญยกร่าง
บทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

หมวด ๒ ประชาชน

ไม่มีการแก้ไข

ส่วนที่ ๑ ความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมือง

ไม่มีการแก้ไข

“หมวด ๒ ประชาชน

ส่วนที่ ๑ ความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมือง”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ไม่มี)

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน (ไม่มี)

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พลโท นาวัน ดำริกาญจน์ โฆษกกรรมาธิการ ขอแก้ไขให้สลบเปลี่ยนแปลงให้ส่วนที่ ๑ ความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมือง เป็นส่วนที่ ๒ และให้นำความส่วนที่ ๒ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล มาเป็นส่วนที่ ๑ แทน เหตุผล “สิทธิเสรีภาพของบุคคล” มีความหมายที่กว้างขวางครอบคลุมทุกคนในราชอาณาจักรจึงควรกำหนดไว้ก่อน เนื่องจากเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นเรื่องที่เป็นภาพรวมที่ใช้กับทุกคนที่อยู่ในราชอาณาจักรไทย จึงควรกำหนดไว้ก่อนเรื่องความเป็นพลเมือง และยังไม่มีการนิยามเรื่องความเป็นพลเมืองไว้อย่างชัดเจน และควรนิยามเรื่องพลเมืองไทยว่าเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยสามารถเข้าถึงและได้รับการคุ้มครองสิทธิของพลเมืองตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ชี้แจงว่า สาเหตุที่นำเรื่องความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมืองมากำหนดไว้ในส่วนที่ ๑ นั้นเนื่องจากในส่วนที่ ๒ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ได้แบ่งเป็นสองส่วน คือ สิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง โดยในมาตรา(๑/๒/๑)๑ นั้นได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของคำว่า บุคคล กับพลเมือง โดยใช้คำว่า ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมือง หากสลบความไปไว้เป็นส่วนที่ ๒ จะไม่ทราบได้ว่า คำว่าพลเมือง มีความหมายที่แตกต่างอย่างไร และในแต่ละบทบัญญัติมีการใช้คำที่ต่างต่างกัน โดยในมาตรา (๑/๒/๑)๑ ต้องการสะท้อนให้เห็นสิ่งที่ต้องการจะได้จากประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมือง และในมาตรา(๑/๒/๑)๒ เป็นสิ่งที่รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดี จึงได้นำเรื่องความเป็นพลเมืองมากำหนดไว้ในส่วนที่ ๑ รวมถึงคณะกรรมการได้เห็นชอบกับโครงการรัฐธรรมนูญไว้แล้ว

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้คงไว้ตามร่างที่คณะอนุกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ

มาตรา (๑/๒/๑) ๑

มีการแก้ไข

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองย่อมต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ยั่วยุให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิปักษ์ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่นๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ	เล่ม ๑ หน้า ๕ ลำดับที่ ๑
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	เล่ม ๑ หน้า ๓๗ ลำดับที่ ๑๒
พรรคการเมือง	เล่มที่ ๕ หน้า ๘ ลำดับที่ ๑๒
ประชาชน	(ไม่มี)

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช ที่ปรึกษากรรมาธิการและโฆษกกรรมาธิการ ขอแก้ไขความในมาตรา (๑/๒/๑)๑ วรรคสอง เป็นดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองย่อมต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ยั่วยุให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิปักษ์ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท สถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว”

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ

- ขอให้พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช ที่ปรึกษากรรมาธิการและโฆษกกรรมาธิการ อธิบายถึงความหมายของ สถาบันพระมหากษัตริย์ เนื่องจากคำดังกล่าวเป็นนามธรรม และหากไม่กำหนดคำว่าพระมหากษัตริย์ เอาไว้ อาจมีการอ้างอิงโดยใช้คำที่แสดงถึงพระมหากษัตริย์โดยตรงได้

- ปัจจุบันมีการอ้างอิงถึง สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีความหมายที่กว้าง รวมถึงโครงการในพระราชดำริด้วย จึงเห็นว่าควรใช้คำว่า สถาบันพระมหากษัตริย์

- ในข้อเท็จจริงนั้นมีการอ้างอิง กล่าวร้ายเพื่อให้กระทบกระเทือนต่อสถาบันกษัตริย์ การใช้คำว่าสถาบันพระมหากษัตริย์จะครอบคลุมมากกว่า

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ชี้แจงว่าหากใช้คำว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ มีทั้งข้อดีและข้อเสีย คำดังกล่าวมีความหมายที่กว้างซึ่งรวมถึงโครงการในพระราชดำริ แต่ต้องพิจารณาถึงกรณีการอ้างอิงที่กระทำโดยบริสุทธิ์ด้วย

พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช ที่ปรึกษากฎหมายและโฆษกกรมการและโฆษกกรมการ ขอให้เพิ่มความในวรรคสองของมาตราดังกล่าว เป็นดังนี้

“ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ช่วยให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท สถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วน”

พลโท นาวิน ดำริกาญจน์ โฆษกกรมการ ขอแก้ไขความในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ เป็นดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองย่อมต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติ สังคม วัฒนธรรม หรือศาสนา หรือไม่ช่วยให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตน”

นายประชา เดรัตน์ กรมการ ขอแก้ไขความในมาตรา (๑/๒/๑)๑ เป็นดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในหลักความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้ และประโยชน์สาธารณะ

ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องรู้จักรักสามัคคี ไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ช่วยให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน ห้ามใช้ความรุนแรงและต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระสถาบันกษัตริย์และ รัชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตน”

นางฉวีลวดี บุรีกุล กรมการ ขอแก้ไขความในมาตรา (๑/๒/๑)๑ เป็น ดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองย่อมต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในค่านิยม ประชาธิปไตย ความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ซื่อตรงตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ช่วยให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตน”

โดยได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า คำว่า ระบุอบ ในมาตรา ๑(๒/๑) ๒ นั้นให้ความหมายที่ไม่เพียงพอต้องมีเรื่องค่านิยมที่เป็นการปลุกฝังในจิตใจ จิตสำนึกของประชาธิปไตยด้วย ซึ่งค่านิยมประชาธิปไตย หมายถึงการเคารพสิทธิและหน้าที่ การยอมรับกันและกัน การมีสำนึกรับผิดชอบ การคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ และความเสมอภาค ควรหาแนวทางในการปลุกฝังเรื่องดังกล่าวให้กับเยาวชน ทำให้คำว่า ค่านิยมที่ดีหมายรวมถึงเรื่องของประชาธิปไตยด้วย หากไม่กำหนดไว้จะทำให้ค่านิยมในเรื่องประชาธิปไตยหายไป

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว โฆษกกรมการ ได้ขอแก้ไขข้อความในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ เป็นดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในสุภาพที่เป็นพลเมืองบุคคลย่อมต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทยในสุภาพที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังระหว่างชนต่างกันในชาติหรือศาสนา หรือไม่ยอมให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างชน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางทหารเมืองหรือประโยชน์ส่วนตน”

นายกฤต ไกรจิตติ กรรมการ ได้กล่าวว่า พลเมืองมีความหมายที่หลากหลายโดยกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง นั้นคำว่าพลเมืองที่ไม่ได้จำกัดในเรื่องสัญชาติหากนิยามคำว่าพลเมืองหมายถึงคนที่มีสัญชาติไทยเพียงอย่างเดียวอาจทำให้เกิดปัญหาได้ โดยหน้าที่ของพลเมืองนั้นตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ได้กำหนดเรื่องหน้าที่ของชนชาวไทยไว้แล้ว จึงควรกำหนดในเรื่องหน้าที่ของคนไทยให้เหมือนกัน รัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ และขอเสนอให้ใช้เพียงคำว่า ประชาชนชาวไทย เท่านั้น โดยขอแก้ไขให้ตัดคำว่า ในฐานะที่เป็นพลเมือง ออกในทุกมาตราที่กำหนดไว้ในส่วนที่ ๑ และสุดท้ายนายกฤต ไกรจิตติ กรรมการ ขอเสนอให้เปลี่ยนข้อความในมาตรา (๑/๒/๑)๑ โดยให้ใช้คำว่า พลเมืองที่เป็นประชาชนชาวไทย แทน เป็นดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองที่เป็นประชาชนชาวไทยย่อมต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองที่เป็นประชาชนชาวไทยต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ยอมให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตน”

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ชี้แจงว่า การใช้คำว่า ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมือง ถูกกำหนดไว้ในมาตรา (๑/๒/๑)๑ เท่านั้น ในมาตราอื่นจะใช้คำว่า พลเมือง

นายเจษฎ์ โทณะวณิก กรรมการ ได้ขอแก้ไขให้เปลี่ยนข้อความในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ จากคำว่า ประชาชนชาวไทย เป็น ปวงชนชาวไทย แทน เป็นต้น

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทย ปวงชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองย่อมต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทย ปวงชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ช่วยทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว”

สำหรับคนที่จะเป็นพลเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกาจะต้องได้สัญชาติโดยการเปลี่ยนสัญชาติหรือโดยการเกิดเท่านั้น คนที่มีถิ่นที่อยู่ไม่ถึงว่าเป็นพลเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกาแต่อย่างใด

ฝ่ายเลขานุการฯ ได้ชี้แจงว่า คำว่า ปวงชน เป็นคำพหูพจน์ การกำหนดไว้ในบททั่วไปจึงถูกต้องแล้ว คำว่าปวงชน หมายถึงคนทั้งหมด คำว่าประชาชน คือ คนทั้งหมดหรือแต่ละบุคคลก็ได้ ส่วนคำบุคคล หมายถึงคนที่ไม่ใช่สัญชาติไทยด้วย คำว่า พลเมืองต้องเป็นคนที่มีสัญชาติไทย โดยใน ส่วนที่ ๑ พลเมือง คือ คนที่มีสัญชาติไทย ในส่วนสิทธิและเสรีภาพ คำว่าบุคคลหมายรวมถึงคนที่ไม่ใช่สัญชาติไทยด้วย ซึ่งได้กำหนดไว้ในส่วนสิทธิมนุษยชน และการไม่นิยามคำว่า พลเมืองไว้เนื่องจากคำดังกล่าวมีความหมายเข้าใจได้ว่าเป็นคนไทยอยู่แล้ว

นางสาวสมสุข บุญยะบัญชา กรรมการ ขอแก้ไขให้เปลี่ยนความในวรรคแรก จากคำว่า พึ่งตนเองได้ เป็น พยายามพึ่งตนเอง เนื่องจากอาจทำให้คนยากจนที่พึ่งตนเองไม่ได้เกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่ใช่พลเมือง ความในวรรคสองทำให้การตีความทำได้ยาก เห็นด้วยว่าควรตัดความในวรรคสองทั้งหมด เนื่องจากอาจทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มมีความรู้สึกที่รุนแรงมากขึ้น เป็นต้น

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองย่อมต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และ พึ่งตนเองได้ พยายามพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ช่วยทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว”

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

ประเด็นเรื่องความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมือง มีกรรมการได้อภิปราย ดังนี้

- ส่วนที่ ๑ ยังไม่มีการกำหนดไว้ว่า ความเป็นพลเมือง คืออะไร การเป็นพลเมืองหมายถึงรวมถึงประชาชนที่เป็นคนไทยโดยการเกิดหรือได้เปลี่ยนสัญชาติเป็นคนไทย ต้องกำหนดไว้ให้ชัดเจนว่า เหตุใดต้องมุ่งเน้นเรื่องพลเมือง พลเมืองหมายถึงผู้ใดด้วย

ฝ่ายเลขานุการได้ชี้แจงว่า การกำหนดในเรื่องความเป็นพลเมืองไว้ในส่วนที่ ๑ นั้นเพื่อต้องการมุ่งเน้นว่าก่อนที่จะได้รับสิทธิใดนั้นต้องมีหน้าที่ความเป็นพลเมืองเป็นพื้นฐาน ในเรื่องสิทธิและเสรีภาพ ต้องการให้เห็นว่าการได้สิทธิต่างๆต้องมีพื้นฐานมาจากการทำหน้าที่ก่อน

- ควรกำหนดในเรื่องนิยามของคำว่าพลเมืองไว้ใน มาตรา ๑ เพื่อสร้างความชัดเจนในเรื่อง พลเมืองเอาไว้

- เห็นด้วยกับการร่างรัฐธรรมนูญในลักษณะนี้เพื่อให้ประชาชนชาวไทยมีจิตสำนึกของพลเมือง และเพื่อสร้างค่านิยมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้น ในมาตรา (๑/๒/๑)๑ ได้แสดงว่าการเป็นพลเมืองต้องมีการกัมีหน้าที่และมีค่านิยมอย่างไรบ้าง

- พลเมืองนั้นหมายถึงประชาชนชาวไทย และมีหน้าที่ตามมาตรา (๑/๒/๑)๓ ประกอบกัน จึงขอสอบถามว่าหากพลเมืองไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตราดังกล่าวข้อใดข้อหนึ่งหรือทั้งหมดจะมีผลต่อการสูญเสียในเรื่องสิทธิพลเมืองอย่างไร หรือไม่ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการพิจารณาเรื่องดังกล่าว

ฝ่ายเลขานุการได้ชี้แจงว่า การถูกตัดสิทธิพลเมืองอย่างใดนั้นเป็นไปตามกฎหมายเฉพาะ เช่น อาจถูกตัดสิทธิทางการเมือง พลเมืองจะเชื่อมโยงกับสิทธิทางการเมืองด้วย หากปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองบกพร่องอาจถูกจำกัดสิทธิบางประการได้เช่นกัน

- หากเปลี่ยนแปลงคำว่า “พระมหากษัตริย์ พระราชินี และพระรัชทายาท” เป็นคำว่า “สถาบันพระมหากษัตริย์” หรือเพิ่มคำว่า “สถาบันพระมหากษัตริย์” ต่อจากคำว่า “พระมหากษัตริย์ พระราชินี และพระรัชทายาท” นั้นอาจมีความหมายที่กว้างเกินไปจนกระทบถึงบุคคลที่แสดงความคิดเห็นโดยบริสุทธิ์ใจซึ่งอาจจะถูกกล่าวหาว่ากระทำการผิดรัฐธรรมนูญ และถ้ารวมถึงโครงการพระราชดำริด้วยก็อาจกระทบถึงสำนักพระราชวัง สำนักราชเลขาธิการ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ หากมีการแก้ไขดังกล่าวอาจทำให้เกิดการต่อต้านในบางระดับ และเป็นเครื่องมือในการทำลายกันในทางการเมือง เมื่อปี ๒๕๔๙ ถึง ๒๕๕๐ เคยมีการเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ เพื่อให้ครอบคลุมสถาบันพระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้นนั้น เมื่อได้มีการสอบถามจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้รับทราบว่าไม่ควรมีการแก้ไข

- ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ ใช้คำว่า “รัชทายาท” ไม่ใช่คำว่า “พระรัชทายาท”

พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช ที่ปรึกษาและโฆษกกรรมการการชองถอนการขอแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นสถาบันพระมหากษัตริย์

จากนั้น ประธานกรรมการได้กล่าวว่า เนื่องจากในหมวดพระมหากษัตริย์ใช้คำว่า “พระรัชทายาท” ในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ จึงใช้คำว่า “พระรัชทายาท”

มีกรรมาธิการแสดงความเห็น ดังนี้

- เห็นด้วยกับถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสองบางส่วน โดยเสนอให้ตัดถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสอง “และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระรัชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว” ออกเนื่องจากมีการบัญญัติไว้แล้วในมาตรา (๑/๑/-) ๑ “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้” การที่มาบัญญัติไว้ในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ อาจมีความไม่เหมาะสม

- อาจมีการตัดถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสอง “และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระรัชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว” ออกเพราะหากมีบุคคลใดทำการอ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระรัชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัวอาจถูกดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒

ประธานกรรมาธิการได้กล่าวชี้แจงว่าฝ่ายเลขานุการยกร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสองขึ้นมาเนื่องจากปัญหาทางการเมืองในระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา

- เห็นด้วยกับการตัดถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสอง “และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระรัชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว” ออกเพราะทำให้มาตรานี้มีความน่ากลัวและนำไปสู่การขัดแย้งของหลายกลุ่ม

- เห็นด้วยกับข้อเสนอในการตัดถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสอง “และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระรัชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว” ออกเนื่องจากประเทศมีประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ เพื่อดำเนินคดีกับบุคคลที่กระทำการอ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี และพระรัชทายาทเพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัวอยู่แล้ว

- มีกรรมาธิการบางท่านเห็นว่าควรคงถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสองไว้ทั้งหมด เนื่องจากปัญหาทางการเมืองในระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา และไม่ควรใช้คำว่า “สถาบันพระมหากษัตริย์” แทนคำว่า “พระมหากษัตริย์ พระราชินี และพระรัชทายาท” เพราะอาจทำให้เกิดปัญหาในการตีความว่าสถาบันพระมหากษัตริย์หมายถึงกษัตริย์พระองค์ใดในอดีตด้วยหรือไม่และจะทำให้เกิดการล่วงล้ำสิทธิของประชาชนจนเกินไป

- มาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสอง ในส่วนที่ว่า “และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระรัชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว” อาจถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมือง นำไปสู่การฟ้องร้องว่าฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองกระทำการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญในศาลปกครองหรือศาลรัฐธรรมนูญ

- ควรปรับถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสอง เป็นถ้อยคำในเชิงบวก (Positive) เช่นคำว่า “ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชัง” เปลี่ยนเป็น “ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องส่งเสริมการสร้างความปลอดภัยสันติภาพความขัดแย้ง” เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ลดการนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสองที่ว่า

“คนในชาติ” นั้น ถ้าต้องการไม่ให้เกิดความเกลียดชังระหว่างคนในชาติและคนอื่นที่อยู่ในชาติคำว่า “คนในชาติ” จะรวมถึงคนอื่นที่อยู่ในชาติด้วยหรือไม่ หากเกิดกระทำที่ขัดต่อบทบัญญัติในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสอง จะมีสภาพบังคับทางกฎหมายอย่างไร

- ถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสองนั้นมีความเหมาะสมแล้ว เนื่องจากมีความชัดเจนและน่าจะทำให้ประชาชนเข้าใจได้โดยง่าย และไม่น่าจะทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองหรือมีผลกระทบต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แต่ประการใด

- ประชาชนในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ นั้นควรหมายถึงคนต่างชาตินั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายไทยด้วย และควรนำบทบัญญัติในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสอง ไปบัญญัติไว้ในส่วนของหมวดสิทธิและเสรีภาพ

- นายประชา เตรีตน์ กรรมการ ไม่ตั้งใจในการขอแก้ไขเพิ่มเติมโดยการนำคำว่า “รู้รักสามัคคี” ไปบัญญัติไว้ในวรรคสอง

- ถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคแรก นั้นน่าจะมีความครอบคลุมในทุกประเด็นแล้ว หากดำเนินการตามแล้วย่อมครอบคลุมและเป็นไปตามมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสองด้วย ถ้อยคำในวรรคสองนั้นหากบัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่ผ่านมาในอดีตก็ไม่ตั้งใจในการตัดถ้อยคำวรรคสองออกทั้งหมด

- ถ้าจะตัดถ้อยคำใดในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ ควรมีการบันทึกไว้ให้ชัดเจนในเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ ประธานกรรมการเสนอให้ตัดถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสองในส่วนที่ว่า “และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว” เพื่อไม่ให้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการโจมตีกันทางการเมือง”

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติแก้ไขร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๑ ที่คณะอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ ดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเองได้

ประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ยั่วยุให้เกิดการเลือกปฏิบัติ เป็นปฏิปักษ์ หรือใช้ความรุนแรงระหว่างกัน และต้องไม่อ้างอิงพระมหากษัตริย์ พระราชินี หรือพระราชทายาท เพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือประโยชน์ส่วนตัว”

มาตรา (๑/๒/๑) ๒

รอกการพิจารณา

“มาตรา (๑/๒/๑) ๒ รัฐต้องปลูกฝังให้พลเมืองยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนปลูกฝังและจัดให้พลเมืองได้รับการศึกษาอบรมในทุกระดับและทุกประเภทเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองตามมาตรา (๑/๒/๑) ๑”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๕	ลำดับที่ ๓
		หน้าที่ ๖	ลำดับที่ ๔ - ๕
		หน้าที่ ๓๕	ลำดับที่ ๔ - ๖
		หน้าที่ ๓๖	ลำดับที่ ๘
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๖	ลำดับที่ ๖
		หน้าที่ ๓๗	ลำดับที่ ๑๔
พรรคการเมือง	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๑๐	ลำดับที่ ๑๗
ประชาชน	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๒๑	ลำดับที่ ๑

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว โฆษกกรรมาธิการ ได้ยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมโดยขอตัดมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ออกทั้งมาตรา โดยมีเหตุผล ดังนี้ การปลูกฝังและสร้างความเป็นพลเมืองเป็นกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม ไม่สมควรระบุในรัฐธรรมนูญ ที่จะทำให้เกิดกระบวนการแบบเหมารวมทางความคิด ความเชื่อ กระบวนการสร้างความคิดความเชื่อ การเคารพความคิดที่แตกต่างหลากหลาย การมีสิทธิเสรีภาพ เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของพลเมืองอันเป็นรากฐานของอุดมการณ์ประชาธิปไตย ไม่ควรมาจากการถูกชี้แนะปลูกฝังโดยรัฐหรือใครคนใดคนหนึ่ง

การมีบทบัญญัติในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ เป็นผลผูกพันที่รัฐจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในการปลูกฝังพลเมืองให้ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้ซ้ำอีก

ประธานกรรมาธิการได้กล่าวชี้แจงว่า เหตุที่จึงจำเป็นต้องบัญญัติมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ไว้เพื่อให้ความสำคัญกับ Civic Education เพราะถ้านำไปบัญญัติไว้กับระบบการศึกษาทั่วไปกระทรวงศึกษาธิการอาจไม่ดำเนินการ

นายมานิจ สุขสมจิตร รองประธานกรรมาธิการ คนที่สอง ได้ยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมโดยขอเพิ่มความ เป็นวรรคสอง ของมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ดังนี้ “การปลูกฝังความเป็นพลเมืองและหน้าที่พลเมืองตามวรรคแรก ให้กำหนดเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาในระบบทุกระดับชั้นและให้จัดการศึกษาอบรมแก่ผู้อยู่นอก ระบบการศึกษาด้วย” โดยมีเหตุผลเพื่อต้องการสร้างจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองให้เกิดผลอย่างจริงจัง

ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นโอกาสที่ดีที่จะกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการในเรื่องดังกล่าวให้เป็นรูปธรรม การปลูกฝังการเป็นพลเมืองควรต้องมีกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐเพื่อดำเนินการ

ประธานกรรมการสิทธิการเสนอแก้ไขถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ดังนี้ “รัฐต้องปลูกฝังให้พลเมืองยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนจัดให้พลเมืองได้รับการศึกษาอบรมในทุกระดับและทุกประเภท และปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองตามมาตรา (๑/๒/๑) ๑”

นายมานิจ สุขสมจิตร รองประธานกรรมการ คนที่สอง เห็นด้วยกับข้อเสนอของประธานกรรมการ

พลโท นาวัน ดำริกาญจน์ โฆษกกรรมการ ได้ยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้ “มาตรา (๑/๒/๑) ๒ ควรรวมกับมาตรา มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ในเชิง Positive Rights ต่อเนื่อง” เหตุผลเพราะโยกกันอยู่แล้วจะชัดเจนขึ้น

เพื่อโยกกันให้เป็นระบบว่าพลเมืองมีหน้าที่ต้องทำอะไรและรัฐมีหน้าที่ดำเนินการอย่างไร

ประธานกรรมการได้กล่าวว่า ทางเทคนิคสามารถดำเนินการนำมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ไปบัญญัติไว้เป็นวรรคสามของมาตรา (๑/๒/๑) ๑ ได้

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการ

- ควรคงมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ไว้เช่นเดิมเพราะหากตัดออกไปจะทำให้บทบัญญัติในส่วนที่ ๑ ความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมืองมีมาตราที่น้อยจนเกินไป และการที่บัญญัติให้รัฐต้องปลูกฝังให้พลเมืองยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้นอาจเข้าข่ายเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในส่วนของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยอาจแก้ไขถ้อยคำเป็น “พลเมืองต้องยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข...”

- ควรปรับปรุงแบบการใช้ถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ เพื่อไม่ให้มีความสอดคล้องกับมาตรา (๑/๒/๑) ๑ โดยกำหนดให้นำพลเมืองขึ้นก่อนและตามด้วยเป็นหน้าที่ของรัฐในการปลูกฝังพลเมืองไว้ในส่วนท้าย

จากนั้น ประธานกรรมการเสนอแก้ไขถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ เป็นวรรคสามของ มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ดังนี้ “พลเมืองต้องได้รับการศึกษาอบรมในทุกระดับและทุกประเภทซึ่งจัดโดยรัฐและหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาอื่น เพื่อให้ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีค่านิยมประชาธิปไตยและความเป็นพลเมืองตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง”

จากนั้น มีกรรมการได้กล่าวแสดงความคิดเห็น ดังนี้

- กรอบแนวคิดของมาตรา (๑/๒/๑) ๒ คือการ empower ประชาชนให้เป็นพลเมือง ต้องดำเนินการให้ประชาชนสามารถรับรู้ได้ โดยกระบวนการอบรมนั้นไม่ใช่ดำเนินการเฉพาะแต่ในโรงเรียนเท่านั้น แต่ทุกองค์กรต้องสามารถดำเนินการ หรือเข้ามาช่วยดำเนินการ หรือเข้าไปช่วยให้ดำเนินการได้

จากนั้น ประธานกรรมการเสนอแก้ไขถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ เป็นวรรคสามของ มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ดังนี้ “พลเมืองต้องได้รับการปลูกฝังและได้รับการศึกษาอบรมในทุกระดับและทุกประเภทซึ่งจัดโดยรัฐและหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาอื่น เพื่อให้ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีค่านิยมประชาธิปไตยและความเป็นพลเมืองตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง”

จากนั้น มีกรรมการได้กล่าวแสดงความคิดเห็น ดังนี้

- บทบัญญัติในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ อยู่ในส่วนที่ ๑ ความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมือง จึงควรบัญญัติเฉพาะในส่วนที่เป็นความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมืองเท่านั้น การแก้ไขมาตรา (๑/๒/๑) ๒ เป็นมาตรา (๑/๒/๑) ๑ วรรคสาม “พลเมืองต้องได้รับการปลูกฝังและได้รับการศึกษาอบรมในทุกระดับและทุกประเภทซึ่งจัดโดยรัฐและหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาอื่น เพื่อให้ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีค่านิยมประชาธิปไตยและความเป็นพลเมืองตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง” นั้นเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐไม่ใช่หน้าที่ของพลเมือง

จากนั้น ประธานกรรมการได้กล่าวชี้แจงว่าหน้าที่ของพลเมืองนั้นได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา (๑/๒/๑) ๓ แล้ว

จากนั้น มีกรรมการได้กล่าวแสดงความคิดเห็น ดังนี้

- มาตรา (๑/๒/๑) ๒ มีความสำคัญและสอดคล้องกับกลไกตามมาตรา ๓๕ (๑๐) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๕๕๗ ในส่วนของคณะกรรมการสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูปโดยมีบทบาทหน้าที่ประการหนึ่งคือ Civic Education ซึ่งการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐนั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้ว

- Positive Rights ไม่ใช่มีเฉพาะในหน้าที่ของพลเมืองเท่านั้น แต่ต้องมีในสิทธิของพลเมืองด้วย คือต้องมีการกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการเพื่อทำให้เกิดสภาพบังคับรัฐให้ดำเนินการให้ประชาชนได้ตามสิทธิ จึงควรบัญญัติในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ให้เป็นหน้าที่ของรัฐ

- ถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ มีความเหมาะสมแล้วที่กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ดำเนินการ แต่อาจใช้คำว่าส่งเสริมแทนคำว่าปลูกฝังก็ได้ โดยไม่ว่าจะนำไปบัญญัติไว้เป็นวรรคสามของมาตรา (๑/๒/๑) ๑ หรือแยกเป็นมาตราต่างหากจากมาตรา (๑/๒/๑) ๑ ก็ควรต้องมีการบ่งบอกให้ชัดเจน ในเรื่องดังกล่าวนี้ไม่ใช่เป็นแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เพราะหากเป็นแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐแล้วจะไม่มีสภาพบังคับรัฐเป็นเพียงแนวทางในการบริหารราชการแผ่นดินเท่านั้น แต่ในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ เป็นบทบังคับให้รัฐบาลไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลใดก็ต้องมีหน้าที่ปฏิบัติตาม

- เห็นด้วยกับการคงมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ไว้ตามเดิมได้ เพราะไม่ใช่เรื่องแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ แต่เป็นอุดมการณ์ของรัฐ ซึ่งเป็นลักษณะก้าวหน้าของรัฐธรรมนูญฉบับนี้

จากนั้น ประธานกรรมการ ได้เสนอแก้ไข มาตรา (๑/๒/๑) ๒ ดังนี้ “รัฐมีหน้าที่ต้อง” เพื่อให้ชัดเจนว่ารัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการ

จากนั้น มีกรรมาธิการได้กล่าวแสดงความคิดเห็น ดังนี้

- ไม่ควรมำมาตรา มาตรา (๑/๒/๑) ๒ ไปรวมเป็นวรรคสามของมาตรา (๑/๒/๑) ๑ โดยอาจกำหนดถ้อยคำว่าให้รัฐมีหน้าที่ต้องส่งเสริม เพื่อทำให้เกิดสภาพบังคับให้รัฐต้องดำเนินการเป็นภาพลักษณ์ใหม่ของการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้

- การสร้างค่านิยมความเป็นประชาธิปไตย และการสร้างความเป็นพลเมืองไม่ใช่แค่การปลูกฝังศึกษาอบรมเท่านั้นต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกระบวนการเรียนรู้สามารถสร้างได้โดยอาศัยรูปแบบต่างๆ ทำอย่างไรจะให้กระทรวงศึกษาธิการมีความเข้าใจแทนที่จะศึกษาเฉพาะในห้องเรียน จะกลายเป็นเรื่องการศึกษาอบรมเท่านั้น นอกจากนั้นพูดถึงหน่วยงานที่ไม่ได้จัดการศึกษา แต่ช่วยในกระบวนการสามารถทำได้ด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ทำอย่างไรให้ครอบคลุมตรงนั้น

จากนั้น ประธานกรรมาธิการเสนอแก้ไขถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ เป็นวรรคสามของ มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ดังนี้ “รัฐมีหน้าที่ต้องปลูกฝังให้พลเมืองยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีค่านิยมประชาธิปไตยตลอดจนจัดให้มีการศึกษาอบรมในทุกระดับและทุกประเภทเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง”

จากนั้น มีกรรมาธิการได้กล่าวแสดงความคิดเห็น ดังนี้

- ควรบัญญัติถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ เป็นดังนี้ “รัฐมีหน้าที่ต้องสนับสนุนให้ประชาชนทุกกลุ่มอายุได้รับการส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างต่อเนื่อง” เพราะประชาชนในประเทศมีความหลากหลายของกลุ่มอายุ

จากนั้น ประธานกรรมาธิการเสนอแก้ไขถ้อยคำในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ เป็นวรรคสามของ มาตรา (๑/๒/๑) ๑ ดังนี้ “รัฐมีหน้าที่ต้องปลูกฝังให้พลเมืองยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีค่านิยมประชาธิปไตยตลอดจนจัดให้มีการศึกษาอบรมในทุกระดับทุกประเภทและทุกกลุ่มอายุเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง”

จากนั้น มีกรรมาธิการได้กล่าวแสดงความคิดเห็น ดังนี้

- ควรนำบทบัญญัติ มาตรา (๑/๒/๑) ๒ ไปบัญญัติไว้ในมาตรา (๑/๒/๑) ๓ เพื่อให้มีความชัดเจนว่าเป็นหน้าที่ของประชาชน และในการสร้างความเป็นพลเมืองนั้นจะจำกัดเฉพาะเรื่องที่ยกบัญญัติไว้ในมาตรา (๑/๒/๑) ๑ เท่านั้นหรือไม่

- มาตรา (๑/๒/๑) ๒ แม้จะขึ้นต้นด้วยคำว่ารัฐแต่ subject หลักคือประชาชนเพื่อที่จะสร้างความเป็นพลเมือง เป็นการประกาศอุดมการณ์ให้รัฐต้องมีหน้าที่ดำเนินการ แตกต่างกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐซึ่งไม่ก่อให้เกิดการเรียกร้องของประชาชน

- พลเมืองเกิดขึ้นเองไม่ได้ เป็นหน้าที่ของรัฐในการสร้างความเป็นพลเมือง ควรมีบทบัญญัติในเรื่องการสร้างความเป็นพลเมืองด้วย

จากนั้น ประธานกรรมการได้ชี้แจงว่า บทบัญญัติในมาตรา (๑/๒/๑) ๒ นั้นเป็นการกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการ รัฐไม่สามารถเลี่ยงหลีกเลี่ยงการดำเนินการได้ แม้อยู่ในส่วนของส่วนที่ ๑ ความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมืองก็สามารถกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการได้

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการมีมติให้รอการพิจารณาร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๒ ไว้ก่อน เนื่องจากที่ประชุมยังไม่สามารถหาข้อยุติได้

มาตรา (๑/๒/๑) ๓

มีการแก้ไข

“มาตรา (๑/๒/๑) ๓ พลเมืองมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกป้องและพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้
- (๒) ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด
- (๓) ใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติโดยสุจริตและมุ่งถึงผลประโยชน์ส่วนรวม
- (๔) รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากรโดยสุจริต ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพโดยสุจริต ปกป้อง พิทักษ์ อนุรักษ์ และสืบสาน ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งสงวนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๓๔	ลำดับที่ ๑ ๒ ๔
		หน้าที่ ๓๖	ลำดับที่ ๗ ๙
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๓๖	ลำดับที่ ๑๐ ๑๑
		หน้าที่ ๓๗	ลำดับที่ ๑๔
พรรคการเมือง	เล่มที่ ๑	หน้าที่ ๓๗	ลำดับที่ ๑๕ ๑๖
ประชาชน	เล่มที่ ๕	หน้าที่ ๓	ลำดับที่ ๔
		หน้าที่ ๒๑	ลำดับที่ ๒
		หน้าที่ ๒๒	ลำดับที่ ๓

กรรมการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นายไพฑูลย์ นิตตะวัน กรรมการ เสนอขอแก้ไขร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๓ เป็นดังนี้

“(๓) ใช้สิทธิส่งเสริมให้การเลือกตั้งและสิทธิการออกเสียงประชามติเป็นไปโดยสุจริตและมุ่งถึงผลประโยชน์ส่วนรวม”

เหตุผล เนื่องจากเมื่อพิจารณาร่าง (๓) นั้น หมายความว่า พลเมืองมีหน้าที่ในการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ในชั้นการพิจารณากรอบแนวทางได้พิจารณาว่าการเลือกตั้งเป็นสิทธิไม่ใช่หน้าที่ เพื่อให้สอดคล้องที่ให้ประชาชนส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริต

พลโท นาวิณ คำรักษาญจน์ โฆษกกรมการทหาร เสนอขอแก้ไขร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๓ เป็นดังนี้

“(๒) ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด”

เหตุผล เนื่องจากคำว่า “ผลประโยชน์ของชาติ” เป็นคำที่นิยมใช้กัน

(๔) รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากรโดยสุจริต ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพโดยสุจริต ปกป้อง พิทักษ์ อนุรักษ์ และสืบสาน ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งสงวนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่กฎหมายบัญญัติ

เหตุผล เนื่องจากเรื่องต่างใน (๔) ได้มีกฎหมายในเรื่องนั้นบัญญัติไว้แล้ว

นายประชา เตรีตน์ กรมการทหาร เสนอขอแก้ไขร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๓ เป็นดังนี้

“(๒) รับใช้ชาติ รับราชการทหาร ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด”

เหตุผล เป็นการนำเอาเนื้อความ ใน (๔) ความว่า “รับราชการทหาร” มาบัญญัติรวมไว้ใน (๒) เนื่องจากเป็นเรื่องเดียวกัน

“(๔) รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากรโดยสุจริต ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพโดยสุจริต ปกป้อง พิทักษ์ อนุรักษ์ และสืบสาน ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งสงวนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

เหตุผล เนื่องจากได้นำเอา ความว่า รับราชการทหาร ไปรวมกับ ความใน (๒) และได้นำความเรื่องการเสียภาษีมาบัญญัติไว้เป็นอนุมาตราใหม่แล้ว

“(๔/๑) เสียภาษีอากรโดยสุจริต”

เหตุผล เนื่องการเสียภาษีเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของประชาชน จึงต้องแยกเป็นอนุมาตราใหม่ เพื่อให้สื่อความหมายและการเสียภาษีที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และให้ประชาชนต้องตระหนักถึงความสำคัญในการเสียภาษี

พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช โฆษกกรมการทหาร เสนอให้มีปรับวรรคตอนของเนื้อความใน (๔) โดยให้คำว่า “.....ปกป้อง พิทักษ์ อนุรักษ์ และสืบสาน” ติดกับคำว่า “.....ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี” เพื่อให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย

นางฉวีลวดี บุรีกุล กรมการทหาร เสนอขอแก้ไขร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๓ เป็นดังนี้

“(๔) รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากรโดยสุจริต ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพโดยสุจริต ปกป้อง พิทักษ์ อนุรักษ์

และสืบสาน ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้ง **สงวนและรักษา** รวมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

เหตุผล จะทำให้การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิการ

ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการสิทธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้น เห็นว่า การขอเสนอแก้ไขของกรรมการสิทธิการ ในเรื่อง การนำเอา (๔) ในเรื่องการรับราชการทหารมารวมบัญญัติไว้ใน (๒) นั้น สามารถทำได้ แต่มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาคือการรับราชการทหารจะต้องเป็นบพบังคับหรือไม่ ว่าชายไทยอายุ ๑๘ จะต้องรับราชการทหาร

ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการสิทธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้น ชี้แจงเพิ่มเติมว่า ร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๓ นำมาจากข้อเสนอของ สปช. สนช. และเป็นการนำเอาหลักการของรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๕๐ ใน มาตรา ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ และได้้นำเอาหลักการของรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๕๐ มาตรา ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ มาบัญญัติไว้ เรียงตามอนุมาตรา ๑ - ๔ ตามลำดับ

มีกรรมการสิทธิการบางท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “สงวน” หมายความว่า การดูแลรักษาไว้เพื่อคนรุ่นต่อไป

มีกรรมการสิทธิการบางท่าน ได้มีข้อสังเกตว่า ในร่างมาตรา (๑/๒/๑) ในอนุมาตรา ๑ ถึง อนุมาตรา ๔ เป็นการนำเอาเรื่องที่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๕๐ มาบัญญัติไว้แทบทั้งสิ้น ซึ่งเห็นว่ายังไม่มีเรื่องใหม่ๆ ที่ควรนำมาบัญญัติในมาตรานี้ เช่น เรื่องการช่วยเหลือราชการในการจัดคอร์รับชั่น เป็นต้น

นางกาญจนารัตน์ สิวโรจน์ เลขานุการกรรมการสิทธิการ ในฐานะประธานอนุกรรมการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้น ได้ชี้แจงต่อที่ประชุมว่า การบัญญัติ (๓) เรื่องการใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น มิได้หมายความว่าถึงหน้าที่ แต่การเลือกตั้งเป็นสิทธิ แต่ที่บัญญัติเป็นหน้าที่ หมายความว่า มีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริต มิใช่มีหน้าที่ไปเลือกตั้ง

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการสิทธิการมีมติแก้ไขร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๓ ที่คณะกรรมการสิทธิการยกร่างบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้นเป็นผู้เสนอ ดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๓ พลเมืองมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ปกป้องและพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้

(๒) ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด

(๒/๑) เสียภาษีอากรโดยสุจริต

(๓) ใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติทางการเมืองโดยสุจริตและมุ่งถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

(๔) รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสด็จออกทรงโดยสุจริต ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพโดยสุจริต ปกป้อง พิทักษ์ อนุรักษ์ และสืบสานขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งสงวนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

มาตรา (๑/๒/๑) ๔

รอกการพิจารณา

“มาตรา (๑/๒/๑) ๔ พลเมืองซึ่งเข้าไปทำหน้าที่ในสมัชชาพลเมือง สภาตรวจสอบภาคประชาชน สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ และองค์กรอื่นที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญนี้เพื่อให้บุคคลทำหน้าที่พลเมือง ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติและด้วยความเสียสละ โดยไม่มุ่งหวังในเงินเดือนหรือผลประโยชน์อื่น ตลอดจนเครื่องหมาย เครื่องแบบ หรือเครื่องประดับที่แสดงเกียรติคุณ เว้นแต่ค่าใช้จ่ายบางประการที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง ผู้ที่กรรมาธิการเชิญมาให้ความเห็น และประชาชนที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ เสนอให้ฝ่ายบริหาร หรืออื่น ๆ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ (ไม่มี)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ไม่มี)

พรรคการเมือง (ไม่มี)

ประชาชน (ไม่มี)

กรรมาธิการยื่นขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พลโท นาวัน ดำริกาญจน์ โฆษกกรรมาธิการ ได้ขอเสนอแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญมาตรา (๑/๒/๑) ๔ เป็นดังนี้

“มาตรา (๑/๒/๑) ๔ พลเมืองซึ่งเข้าไปทำหน้าที่ในสมัชชาพลเมือง สภาตรวจสอบภาคประชาชน สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ และองค์กรอื่นที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญนี้เพื่อให้บุคคลทำหน้าที่พลเมือง ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติและด้วยความเสียสละ โดยไม่มุ่งหวังในเงินเดือนหรือผลประโยชน์อื่น ตลอดจนเครื่องหมาย เครื่องแบบ หรือเครื่องประดับที่แสดงเกียรติคุณ เว้นแต่ค่าใช้จ่ายบางประการที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง มีความเป็นกลางประจักษ์ ในคุณสมบัติ และห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมือง ๒ ปี นับจากพ้น”

เหตุผล เพื่อรักษาความเป็นกลางอย่างแท้จริง

พลเอก ยอดยุทธ บุญญาธิการ กรรมาธิการ ขอเสนอให้ตัดความในร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๔ ออกทั้งหมด

เหตุผล ยังไม่แน่ชัดเกี่ยวกับองค์กรและไม่มีคามจำเป็นที่จะเขียนเพราะไม่อาจตรวจสอบได้

ประเด็นการพิจารณาของคณะกรรมการธิการ

นางกาญจนาภรณ์ สีวิโรจน์ เลขาธิการกรรมาธิการ ในฐานะประธานอนุกรรมาธิการยกร่าง บทบัญญัติรัฐธรรมนูญเบื้องต้น ได้ชี้แจงต่อที่ประชุมในร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๔ ว่าเป็นการยกร่างตามกรอบ แนวทางของคณะกรรมการฯ โดยให้มืองค์กรสมัชชาพลเมือง สภาตรวจสอบภาคประชาชน สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ ที่จัดตั้งขึ้นมาจะต้องเข้ามาทำหน้าที่โดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น จึงต้องบัญญัติไว้ให้ชัดเจนในเรื่องดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นเงินเดือนหรือผลประโยชน์ หรือเรื่องการค้า เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามไม่เป็นการตัดสิทธิการในการเบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าเบี้ยประชุมได้ เป็นต้น

ประธานกรรมาธิการ ได้แสดงความเห็นว่า เหตุที่มีการบัญญัติห้ามมิให้องค์กรภาคประชาชนรับผลประโยชน์ เนื่องจากในความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นสภาศึกษา หรือสภาที่ปรึกษา สภาพัฒนาการเมือง ก็ตาม ผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ในองค์กรต่างๆ เหล่านี้บางคนจะมุ่งเน้นไปในเรื่องผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรูปแบบ สิทธิประโยชน์ในเรื่องการค้าเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนั้น จึงต้องบัญญัติห้ามรับผลประโยชน์ต่างๆ ไว้ในร่างมาตรานี้

พลเอก ยอดยุทธ บุญญาธิการ กรรมาธิการ ได้แสดงความเห็นต่อร่างมาตราดังกล่าวว่าการร่างรัฐธรรมนูญควรบัญญัติไว้เพียงกว้างๆ ไม่ควรบัญญัติในรายละเอียดในเรื่องนั้นๆ มากจนเกินไป ดังในกรณีของเรื่องการให้มีสมัชชาพลเมือง สมัชชาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งองค์กรเหล่านี้ยังไม่เป็นที่ยุติว่าจะให้มืองค์เหล่านี้หรือไม่ ดังนั้น หากจะมีการบัญญัติควรบัญญัติในหลักการกว้างๆ ว่า พลเมืองมีหน้าที่ที่จะรับใช้หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน สำหรับหน้าที่ขององค์กรเหล่านี้ ควรที่จะไปบัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรดังกล่าวในระดับพระราชบัญญัติ และควรให้มีการบัญญัติในเรื่องการจำกัดสิทธิประโยชน์ของ ส.ส. และ ส.ว. ด้วย

ต่อประเด็นดังกล่าว ประธานกรรมาธิการได้ตั้งข้อสังเกตว่าเหตุที่ไม่มีการจำกัดสิทธิประโยชน์ของ ส.ส. หรือ ส.ว. มีสิทธิได้รับเงินเดือน สิทธิประโยชน์ในการรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ได้นั้น เนื่องจากเป็นบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งในสถาบันการเมืองในภาครัฐ จึงมีสิทธิได้รับเงินเดือน และสิทธิประโยชน์ในการรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

มติของคณะกรรมการ

ที่ประชุมคณะกรรมการฯ มีมติเห็นชอบให้รอการพิจารณาร่างมาตรา (๑/๒/๑) ๔ ไว้ก่อน

ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องอื่น ๆ

๔.๑ นายมานิจ สุขสมจิตร รองประธานกรรมาธิการ คนที่สอง ในฐานะประธานอนุกรรมาธิการ สื่อสารกับสังคมในคณะกรรมการฯ ยกร่างรัฐธรรมนูญ ได้รายงานผลการดำเนินงานของคณะอนุกรรมาธิการ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑.๑ จุลสาร ได้จัดทำจุลสารฉบับแรกแล้วเสร็จ โดยมีเนื้อหาเป็นภาพรวมเกี่ยวกับ คณะกรรมการเพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบเกี่ยวกับการทำงานของคณะกรรมการ และมีเนื้อหาเกี่ยวกับ สารัตถะบางประการที่เป็นข้อยุติแล้ว

๑.๒ ผู้แทนจากบริษัท ไมโครซอฟท์ (ประเทศไทย) จำกัด ได้มีการนำเสนอแผนการนำ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการสื่อสาร “รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป” กับสังคม โดยมีแผนการ ดำเนินงาน ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ : สื่อสารกับสังคม เร่งด่วน (ภายในมกราคม ๒๕๕๘)

- เว็บไซต์ www.NewConstitutionThailand.com และเฟสบุ๊ก (facebook)
- เอกสารนำเสนอฉบับเดียวสำหรับการนำเสนอ (Single Version of Truth)
- จัดทำข้อมูลนำเสนอให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย (Animation, ชุดข้อมูล สำหรับเยาวชน ฯลฯ)

ระยะที่ ๒ : เปิดรับฟังความคิดเห็นจากสังคม สื่อสารสองทาง (ภายในกุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

- ภาคสังคมสามารถแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ หรือสื่อสังคมได้

ระยะที่ ๓ : วิเคราะห์ข้อมูลจากเครือข่ายสังคม (กุมภาพันธ์ – เมษายน ๒๕๕๘)

- ใช้เทคโนโลยี Social Listening เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็น แนวโน้มและ ทิศทางหัวข้อการพูดคุย จากเครือข่ายสังคม เช่น เฟสบุ๊ก (facebook) Twitter Pantip.com และเว็บไซต์ต่างๆ

ทั้งนี้ กรรมการมีความเห็นว่าควรนำจุดเด่นของร่างรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับมาจัดทำข้อมูลเพื่อสื่อสารกับสังคมก่อน และทยอยนำจุดเด่นและส่วนสำคัญ ต่างๆ ของร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อประชาชนต่อไป

๔.๒ นายมานิจ สุขสมจิตร รองประธานกรรมการ คนที่สอง ในฐานะประธานอนุกรรมการ สื่อสารกับสังคมในคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ขอเสนอตั้งนางศิริกุล เลากัยกุล เป็นอนุกรรมการ ที่ประชุมเห็นชอบ

๔.๓ ศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ รองประธานกรรมการ คนที่สาม ในฐานะประธาน อนุกรรมการพิจารณากรอบการจัดทำรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๓ ขอเสนอตั้งนายประชา เตรัตน กรรมการ เป็นที่ปรึกษาอนุกรรมการ ที่ประชุมเห็นชอบ

๔.๔ นางฉวีลวดี บุรีกุล กรรมการ ในฐานะประธานอนุกรรมการการมีส่วนร่วมและรับฟัง ความเห็นของประชาชน แจ้งต่อที่ประชุมว่า คณะอนุกรรมการร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติได้เก็บ รวบรวมแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนจากทั่วประเทศ จำนวน ๔,๔๐๐ ชุดเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยจะได้นำมารายงานต่อคณะกรรมการในโอกาสต่อไป

๔.๕ ที่ประชุมมีมติให้นัดประชุมครั้งต่อไปในวันอังคารที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๓๐ นาฬิกา ณ ห้องประชุมงบประมาณ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๓

เมื่อประชุมเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ประธานกรรมการได้กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุม และ
กล่าวปิดการประชุม

เลิกประชุมเวลา ๑๘.๐๘ นาฬิกา

นางสาวอัจฉรา สอนสมุทร

วิทยากรชำนาญการ

นายจีรวัสส์ อินทะชิต

นิติกรปฏิบัติการ

นายรัฐภูมิ คำศรี

นิติกรชำนาญการ

นางสาววรินทร์ทร ปณิธานธรรม

วิทยากรปฏิบัติการ

นายสกันธ์ พรหมบุญตา

นิติกรปฏิบัติการ

นายเฉลิมศักดิ์ ใจขำนิ

วิทยากรปฏิบัติการ

นายเผ่าพันธุ์ นวลส่ง

นิติกรปฏิบัติการ

นางสาวจินดารักษ์ แสงกาญจนวนิช

ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานบริการเอกสารอ้างอิง

สำนักกรรมการ ๒

ผู้ตรวจบันทึกการประชุม

เอกพล ยุทธนากรชัย/พิมพ์